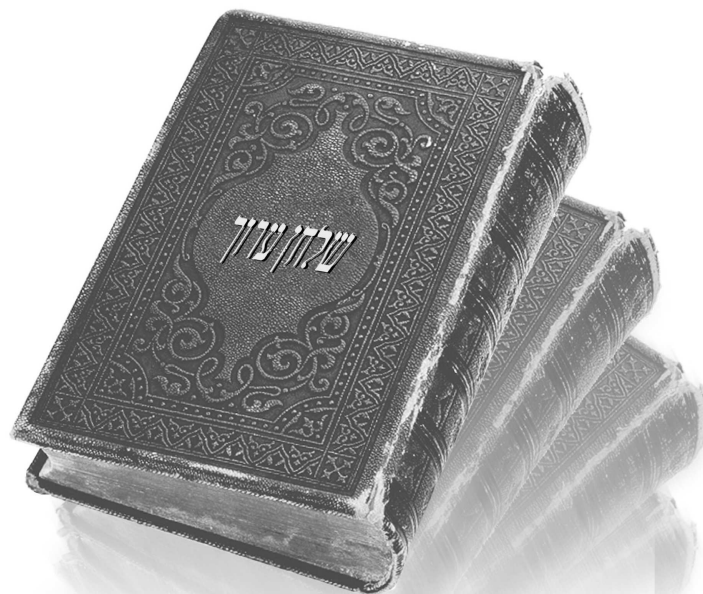

קנין הלכה

2

מראי מקומות

מס' 2

חודש סיון תשפ"ב

הלכות שביעית

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

פרק ו

הלכה א

מקורות להלכה - לעזרת המעיין

אופנים שונים של איסור סחורה

שביעית פרק ז מ"ג לא יהא לוקח ירקות שדה, ר"ש רא"ש ורמב"ם.

שם, הצבע צובע בחנם ולא יצבע בשכר.

גמ' ע"ז דף סב. אין משלמים שכר פועל מפירות שביעית.

תוספתא פ"ז ה"ו.

גמ' בכורות דף יב: אין פודין פטר חמור בבהמת שביעית.

שם בגמ' בהמת שביעית פטורה מן החלה.

רמב"ם הלכות בכורות פ"ה ה"ט.

חזו"א סי' יג ד"ה שם.

תוס' קידושין דף נב. ד"ה המקדש.

מי מוזהר באיסור סחורה

שו"ת נודע ביהודה קמא אה"ע סי' עז.

ספר המקנה קידושין דף נב.

סוחרי שביעית פסולים לעדות

משנה סנהדרין דף כד:

תוספתא סנהדרין פ"ה ה"ב.

מותר למכור מעט

גמ' סוכה דף לט:

כסף משנה בהלכה זו.

פאת השלחן סי' ז ס"ק ב.

חזו"א סי' כו בסדר השביעית אות ו.

איסור למכור בחנות

ירושלמי פ"ז ה"א.

חזו"א סי' כו בסדר השביעית אות ו.

חזו"א סי' יג ס"ק יז ד"ה ובתוס' ע"ז.

איסור סחורה במאכל בהמה

רמב"ם פ"ה ה"ד וכסף משנה שם.

פאת השלחן סי' כה ס"ו ס"ק כג.

ספר שערי צדק בבית אדם סי' יז אות ג.

קנין הלכה

מראי מקומות

מראה מקומות

איסור סחורה

התורה אסרה לעשות סחורה בפירות שביעית שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לאכלה ולא לסחורה. ומצינו במשניות ובש"ס כמה אופנים שונים הכלולים באיסור זה:

- א. במשנה שביעית [פרק ז מ"ג] איתא לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק, ופירש הר"ש דכלול בזה גם איסור ללקט ירקות מהשדה ולמוכרן בשוק. ומעם האיסור כתב הר"ש דללקט לאכלה אמר רחמנא ולא ללקט לסחורה. פרטי הדינים של הלוקח והמלקט ע"מ למכור יבוארו בע"ה להלן [הלכה ב].
 - ב. עוד נתבאר שם [במשנה] דאסור לצבוע בשכר במיני צובעים שיש בהם קדושת שביעית, משום שאין עושין סחורה בפירות שביעית. וכתב הר"ש דצביעה בשכר נחשבת ג"כ סחורה, והיינו שמנצל את פירות השביעית להרויח בהם ממון. גם דין זה יבואר בע"ה להלן [הלכה ב].
 - ג. בגמ' [ע"ז דף סב.] איתא דהשוכר את הפועל אין נותנים לו שכרו מפירות שביעית משום שנאמר לאכלה ולא לסחורה. ויבואר בע"ה להלן [הלכה יא].
 - ד. איתא בתוספתא [פ"ז ה"ו] אין פודין את החוב מדמי שביעית, והובא להלן [רמב"ם הלכה י], וכתב שם מהר"י קורקוס דהטעם משום איסור סחורה.
 - ה. עוד איתא בגמ' [בכורות דף יב:]: דאין פודין פטר חמור בשה שנקנה מדמי שביעית, משום שנאמר לאכלה ולא לסחורה, ופירש"י דע"י הפדיון הוי כקונה חמור בפירות שביעית שאינו ראוי לאכילה.
 - ו. תוס' קידושין [דף נב. ד"ה המקדש] כתבו דהא דאסור לקנות חפצים בפירות שביעית [כמבואר במשנה (פ"ח מ"ח)] דאין לוקחין עבדים ובהמה טמאה], הוא משום שנאמר לאכלה ולא לסחורה.
 - ז. בגמ' [בכורות דף יב:] איתא דבהמת שביעית [פירוש שקנה בהמה בפירות שביעית או בדמי שביעית] פטורה מן הבכורה. ואמרו בגמ' הטעם משום שנאמר לאכלה ולא לשריפה. ופירש"י דאי מיחייבא בבכורה א"כ סלקי האימורים של הולד לנבחה]. והרמב"ם [הלכות בכורות פ"ה ה"ט] כתב שהטעם הוא משום שנאמר לאכלה ולא לסחורה, ואם תהיה חייבת בבכורה ה"ז משתכר בכבור, שהרי יצא מתורת פירות שביעית עכ"ל. ולכאורה צ"ב מאי סחורה שייכא בזה, [וכבר השיגו הראב"ד (שם) שבגמ' איתא שהאיסור משום שנא' לאכלה ולא לשריפה], וכתב הכסף משנה [שם] דהיינו שאינו חייב לבער את הבכור בזמן הביעור ונותנו לכהן ויש לו טובת הנאה.
- ועיין בחזו"א [שביעית סי' יג ס"ק יג ד"ה שם] שכתב שמסתבר שגם הרמב"ם גרס בגמ' את הטעם שנאמר לאכלה ולא לשריפה, והרמב"ם הוסיף לבאר זאת דמתוך שקדושת הבכור מצריכתו להקריבו ולהקטיר אימוריו, וזו סתירה עם מצות השביעית, נמצא שחלות קדושת קרבן על בהמת שביעית היא כעין סחורה בבחמה זו, שאין זה השימוש הראוי לדמי שביעית, ומעתה אמרינן דכשם שישראל מוזהר מן התורה שלא להקדיש בהמת לקרבן, כך התורה לא נתנה פירות שביעית לסחורה ולא הקדישה את הבכור הנולד מבהמת שביעית.

מי מוזהר באיסור סחורה, המוכר או גם הקונה

עיקרו של איסור סחורה נאמר על המוכר, שלא ישתמש בפירות השביעית להרויח בהם. ונחלקו האחרונים אם איסור זה נאמר

קנין הלכה

מראי מקומות

גם על הקונה:

א. הנודע ביהודה [אה"ע מהדר"ק סי' עז] נקט בפשיטות שהאיסור הוא רק על המוכר ולא על הקונה, והקונה מוזהר רק בלפני עור לא תתן מכשול.

ב. הגאון ר' יצחק הלוי מהמבורג [מחותנו של הנוב"י בשו"ת נוב"י שם] והמקנה [קידושין דף נב] נקטו שגם הקונה מוזהר באיסור סחורה.¹

והנה מצינו בנמ' בכמה מקומות [עין גמ' יבמות דף קכב]. שמותר לקנות פירות שביעית מגוי. ולכאורה צ"ע לפי הרי"צ הלוי מהמבורג והמקנה שגם הקונה מוזהר באיסור סחורה, למה מותר לקנות פירות שביעית מגוי, והרי יש כאן מעשה סחורה. וצ"ל שגם לשיטתם איסורו של הקונה אינו איסור עצמי אלא הוא בא בגררא דאיסור של המוכר, דמתוך שהמוכר מוזהר שלא למכור ולעשות סחורה, מוזהר גם הקונה שלא להשתתף במעשה זה, אבל בגוי שאינו מוזהר כלל באיסור סחורה לא שייך כלל איסור על הקונה.

סוחרי שביעית פסולים לעדות

במשנה [סנהדרין דף כד:]: איתא דסוחרי שביעית פסולים לעדות, ובתוספתא סנהדרין [פ"ה ה"ב] נתבאר איזהו סוחרי שביעית זה שיושב לו כל שני שבוע [פירוש יושב בטל, כמבואר ברמב"ם פ"י עדות ה"ד], כיון שהגיע שביעית התחיל נושא ונותן בפירות שביעית, והובאו הדברים ברמב"ם [שם]. ועיי"ש בכ"מ שכתב דקיי"ל כר' יהודה שאמר במשנה דהפסולים שבמשנה הם בזמן שאין להם אומנות אחרת, אך אם יש להם אומנות אחרת אינם פסולים.²

בדברי הרמב"ם שמותר למכור מעט

כתב הכסף משנה שהמקור להיתר למכור מעט הוא במשנה ריש פ"ט דשביעית, דהפיגם והירבוזין השוטים וכו' נלקחים מכל אדם בשביעית, והיינו דלא חיישינן שהם מן המשומר. ואמרו ע"ז בנמ' [סוכה דף לט:]: דבכרי מן שנו, פי' שאין היתר ליקח אלא כמות מועטת כשיעור מזון ג' סעודות, אך אסור ליקח יותר מזה משום שאסור למסור דמי שביעית לע"ה. וכתב הכ"מ שגם לענין ההיתר למכור מעט מפירות שביעית השיעור הוא מזון ג' סעודות, ומה שלא פירש כן הרמב"ם כאן הוא משום שסמך על מה שכתב בפרק ח [הי"ב]. והחזו"א [סי' כו סדר השביעית אות ו] נקט דמותר ללקוט ולמכור כשיעור שאדם מכין בביתו לתשמיש בני ביתו לימים מועטים, וזה דלא כדברי הכ"מ הנ"ל.

ובספר פאת השולחן [סי' ז ס"ק ב] כתב דטעם ההיתר למכור מעט מפירות שביעית הוא משום שאין זה דרך סחורה, וכתב דזה דין חלוק מהדין שלא למסור דמי שביעית לע"ה, ונמצא לשיטתו דשני איסורים חלוקים הם:

ביאורים והערות

1. עיי"ש בשו"ת נוב"י דהרי"צ מהמבורג בא להוכיח שאם נעשתה שליחות לדבר עבירה אין השליחות בטילה, והקידושין או המקח חלים, אלא שהעבירה אינה מתייחסת למשלח. וכתב להוכיח זאת מהגמ' קידושין [דף נב]. באדם שקידש חמש נשים בפירות שביעית, ואחת מהן נעשתה שליח לכולן לקבל קידושין ממנו, ומבואר בגמ' שהקידושין חלים, והרי אסור לקדש אשה בפירות שביעית משום איסור סחורה, וחזינן דאפ"ה השליחות חלה בדיעבד, וכן מבואר שם במקנה. והנוב"י דחה, דרק המקדש עבר באיסור סחורה ולא הנשים המתקדשות, ולכן אין האשה המקבלת את הקידושין נחשבת שליח לדבר עבירה.

2 עי' בלח"מ [שם] שכתב שדברי הכ"מ האלו סותרים לכאורה למה שכתב בכ"י [סי' לד], שהפסול של סוחרי שביעית ושל חמסנים ורועים הם גם כשיש לו אומנות אחרת. ותמה הלח"מ למה הוצרך הכ"מ לומר שדברי הרמב"ם הנ"ל [דאיירי באלו שהם בטלים בשאר שני שבוע] אולו כר' יהודה דמתניתין, והרי הכ"מ עצמו כתב ביאור אחר בהא דאמרו שהוא יושב בטל בשאר שני שבוע, והיינו דרק אז חיישינן שהפירות הם מהשביעית, אך אם אינם בטלים בשאר שני שבוע תלינן שהפירות הם מהשישית או מחו"ל.

קנין הלכה

מראי מקומות

- א. אסור לקנות מעם הארץ יותר ממזון ג' סעודות. טעם האיסור הוא משום שאין למסור דמי שביעית לע"ה, והתירו מזון ג"ם משום כדי חייו של ע"ה, ואיסור זה מוטל על הקונה.
- ב. אסור למכור פירות שביעית בכמות מרובה משום איסור סחורה. איסור זה עיקרו על המוכר [וי"א שגם הקונה מוזהר באיסור סחורה], ואין חילוק בין אם המוכר ע"ה או ת"ח, ובוה נקט החזו"א שהשיעור המותר הוא כנ"ל, כשיעור שאדם מכין בביתו לימים מועטים.
- ואם לקט פירות שביעית בכמות מרובה משום שהיה סבור שהוא צריך להם, כגון שעשה סעודה גדולה, ונשארה לו כמות מרובה, מותר למכור את כל הכמות ואין בזה משום סחורה. וזה כלול במש"כ הרמב"ם [להלן ה"ד] לקח ירקות לאכול והותר מותר למכור המותר. וכן משמע בפיהמ"ש לרמב"ם [פ"ז מ"ג] שכתב שאינו מותר לעשות סחורה אלא אם יזדמן לו. והטעם בכל זה משום שאינו דרך סחורה.

איסור למכור בחנות

להלן [הלכה ג] מבואר ברמב"ם דגם כשמוכר מעט לא ימכרנו במדה ובמשקל, כדי שלא יהא כדרך סחורה. והאחרונים הביאו מהירושלמי [פ"ז ה"כ] שאסור גם למכור בחנות כדרך כל השנים, דבירושלמי איתא ובלבד שלא יעשה פלטר, שלא יהא מובין בה בכל שנה, וי"א שלא ימכור שם בכל שעה. ופירש הפני משה שלא ימכור במקום שרגיל למכור בו כל השנים, ולפי הי"א אף כשאינו עושה כן בכל שנה, אסור למכור בשביעית בדרך קביעות במקום אחד, אלא בהזמנות פעם או פעמיים. וכתב החזו"א [סי' כו בסדר השביעית אות ו] שימכור בבית או בחצר או בסימטא ולא בשוק ולא בחנות.³

והחזו"א הורה שלא לחלק פירות של אוצר בי"ד בחנויות אלא בבתיים. ולענין פירות נכרים הנלקחים ע"י ועדת השמיטה בשליחות הקונים, התיר לעשות כן גם בחנויות הרגילות.

איסור סחורה במאכל בהמה

כתב הרמב"ם לעיל [פ"ה ה"ד] מרחץ שהוסקה בתבן וקש של שביעית מותר לרחוץ בה בשכר, והראב"ד השיג דנראה דאסור לרחוץ בשכר משום שהוי כסחורה. וכתב הכ"מ די"ל שהרמב"ם סובר שלא נאסרה סחורה אלא בדבר הראוי לאכילה, וכדדרשינן לאכלה ולא לסחורה. והבינו כמה אחרונים בדבריו דס"ל דרק במאכל אדם נאמר איסור סחורה ולא במאכל בהמה. והקשה בפאת השלחן [סי' כה סעיף ו ס"ק כג] דהא הרמב"ם פסק [פ"ה הי"ט] דאין שורפין תבן וקש של שביעית מפני שהוא ראוי למאכל בהמה, והיינו שנאמר בזה הדרשה דלאכלה ולא להפסד, וא"כ ה"נ נימא לאכלה ולא לסחורה. ועוד דהא תנן [פ"ז מ"ג] אין צובעים בשכר בקליפי שביעית משום שאין עושין סחורה בפירות שביעית, ולכן נקט הפאת השלחן דיש איסור סחורה גם במאכל בהמה. וכן נקט בעל החכמת אדם בספרו שערי צדק [בינ"א סי' ז אות ג].

[ולכאורה י"ל דלא נתכוין הכ"מ אלא לומר שאיסור סחורה שייך רק כל זמן שהפרי של השביעית בעין וראוי הוא לשימוש, אך

ביאורים והערות

3. ועיין בחזו"א [סי' יג ס"ק יז ד"ה ובתוס' ע"ז] שהקשה דלפי פירוש תוס' [ע"ז דף סב. ד"ה נמצא] עיקר האיסור במשנה [פ"ז מ"ג] הוא שלא ללקט או לקנות ע"מ למכור בשוק, ולפי"ז הסיפא של המשנה שאם לקח לעצמו והותר מותר למוכרו, איירי דמותר למכור בשוק, ותמה החזו"א דהא הירושלמי אסר למכור בשוק. וכתב החזו"א דאפשר שמוכרו בשוק במקום שאין מוכרין בכל שנה. ובספר חוט שני הקשה הגר"ג קרליץ זצ"ל מהירושלמי [פ"ז ה"א] גבי חנווני שהיה מבשל פירות שביעית שלא יהא מחשב שכרו על הפירות האלו אלא על היין והשמן ועל האבטלה, אך עכ"פ משמע שהוא מוכר את הדברים האלו בחנות שלו. ותיירך דכיון שמוכר ע"י הבלעה התירו למכור בחנות, כיון שכל עיקר מכירתו היא על דברים שאין בהן קדושת שביעית.

קנין הלכה

מראי מקומות

אחרי שהוסק המרחץ אין לאסור את השימוש בו בשכר משום איסור סחורה, דכבר אין הפרי בעין].⁴

הלכה ב

מקורות להלכה - לעזרת המעיין:

משנה פ"ז מ"ג, ר"ש ורמב"ם.

גר"א בשנות אליהו שם ירקות שדה.

לא יהא לוקח ירקות ומוכר

ר"ש, תוס' סוכה דף לט. ד"ה וליתבי.

תוס' ע"ז דף סב. ד"ה נמצא.

גר"א בשנות אליהו סוף המשנה פ"ז מ"ג.

חזו"א סי' יג ס"ק יז.

לא יצבע בשכר

ר"ש ורא"ש.

תוספות אנשי שם על המשניות בשם לחם שמים.

חזו"א סי' יג ס"ק יז ד"ה ולפ"ז.

חזו"א סי' יג ס"ק כג.

מראה מקומות

מקור הדין שלא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר הוא במשנה פ"ז מ"ג. ולכאורה קשה דהא ירקות הקדושים בקדושת שביעית אסורים לפי הרמב"ם באיסור ספיחין, שהרי הוא נוקט שבאיסור ספיחין אזלינן בתר לקיטה, וכפי שנתבאר לעיל [פרק ד]. וכתב הגר"א [שנות אליהו] דאיירי בירקות שאינם חשובים שרוב בני האדם אינם זורעים אותם, כגון הפיגם והירבוז השיטים, שלא גזרו בהן איסור ספיחין, וזה מדוייק בלשון המשנה שנקטו ירקות שדה.

לא יהא לוקח ירקות ומוכר

במשנה [פ"ז מ"ג] איתא לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק, אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו, לקח לעצמו והותיר מותר למוכרו.

ונחלקו המפרשים בכיבוד הדינים האלו:

א. שיטת הר"ש ותוס' סוכה דף לפ.

הר"ש ותוס' [סוכה דף לט. ד"ה וליתבי] פירשו דלשון לוקח שנקטה המשנה אינה דוקא לוקח אלא לוקט, וציינו ללשון התוספתא דאיתא התם לא יהא לוקט ירקות שדה ומוכר.⁵ וכתב הר"ש דמעם האיסור משום דללקט לאכילה אמר רחמנא ולא ללקט לסחורה.

ביאורים והערות

4. וכך כתב בספר חוט שני.

5. לפנינו בר"ש הביא מהתוספתא לשון "לוקח" והוא ט"ס, וכמ"ש בהגהת מהר"י לנדא, וצ"ל כמו בתוס' בסוכה "לוקט", וכן הוא בתוספתא [פ"ה ה"ז].

קנין הלכה

מראי מקומות

ובהמשך הדברים הוסיפו הר"ש ותוס' [שם] דאפשר דהקונה מחבירו בזול כדי למכור ביוקר אסור, דהיינו נמי סחורה, ור"ש הוסיף דמ"מ המשנה לא איירי בהכי אלא בלוקט ע"מ למכור.⁶

ולענין מה דאיתא במשנה דהוא לוקט ובנו מוכרו על ידו, כתב הר"ש דלשון "על ידו" הכוונה שמוכר במקומו, ואפילו בשוק, והיינו דצורת סחורה היא כשהמלקט עצמו מוכר. וכתב החזו"א [סי' יג ס"ק יג ד"ה ומדברי] דהיינו שהבן מוכר בשביל אביו, והוסיף דה"ה אם אדם אחר מוכר בשבילו ג"כ מותר.⁷

עוד הוסיף החזו"א [שם ד"ה ומהא] דמלשון הברייתא בסנהדרין [דף כו.]. שבתחילה היינו אומרים דאוספי שביעית כשרים [ורק סוחרים פסולים], משמע שגם האוספים נהגו שלא כדרך שאר בני אדם, אלא שלא פסלום, ופירש דהיינו שלקטו כמות מרובה של פירות, והוכיח מזה שאף בלוקט בדרך היתר כגון שמלקט ע"מ שבנו ימכור, לא הותר אלא באוסף מעט, אבל כשאוסף הרבה באופן שהבריות מרגישים שאוסף ע"מ למכור ה"ז אסור, ומ"מ לא פסלו אותם משום כך.⁸

ומזה הסיק החזו"א דין מחודש, דמה שכתב הרמב"ם [פ"ד הכ"ד] דיש לו להביא "לתוך ביתו מעט" [טו כדי יין וכו'] אין זה דוקא בבעל השדה, אלא גם במלקט משדה אחרים אין לו היתר ללקט יותר מהשיעורים הנזכרים, וסיים בצ"ע. [גם לעיל (סי' יב ס"ק ט) נטה החזו"א לחדש כן].

ב. שיטת תוס' ע"ז דף סב.

בתוס' [ע"ז דף סב. ד"ה נמצא] מבואר שעיקר צורת סחורה האסורה, היא כשקונה הרבה פירות בזול ע"מ למכורם ביוקר. ומשמע שאם קונה מעט ומוכר ה"ז מותר, וכן כתבו תוס' [שם] בהמשך לענין לוקט, וכן כתב החזו"א [סי' יג ס"ק יז ד"ה ובתוס' ע"ז]. גם ללוקט הרבה ע"מ למכור ה"ז אסור מטעם סחורה, אבל אם לוקט מעט למכור על יד [פי' מעט] ליקח בו דבר אכילה מותר.⁹ ומה דאיתא במשנה "לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק" גם לוקט בכלל, ובאו לומר דין נוסף, דאף כשלוקח או לוקט כמות מועטת ע"מ למכור, לא יעשה זאת בשוק, שזו סחורה, אלא לוקט ובנו מוכר על ידו, פי' ליד השדה ולא בשוק. ומה שאמרו לקח לעצמו והותר מותר למכור, כתב החזו"א דלפי תוס' [ע"ז] הכוונה שזה מותר אף בשוק. והוסיף דאפשר דמיירי במקום שאין מוכרים בכל שנה, שהרי הירושלמי אסר להעמיד פלטר].

ביאורים והערות

6. לכאורה לשון הר"ש צ"ב, דבתחילת הדברים שכתב היינו לוקח לוקט, משמע דפשיטא ליה דבין בלוקח ע"מ למכור ובין בלוקט ע"מ למכור ה"ז אסור, דאם היתה כוונתו לומר דמיירי דוקא בלוקט ע"מ למכור ולא בלוקח, היה לו לכתוב "היינו לוקח היינו לוקט", וא"כ מה נסתפק בהמשך הדברים שכתב ואפשר דהלוקח בזול וכו' היינו נמי סחורה. וצ"ל דמאחר שכתב הר"ש שטעם האיסור הוא משום "דללקט לאכילה אמר רחמנא ולא ללקט לסחורה", לכן יש מקום לדון שלא נאסר אלא במלקט מן השדה ע"מ למכור, ולא בקונה ע"מ למכור, ומ"מ משמע דדעתו לעיקר שיש גם בזה איסור סחורה.

והחזו"א [סי' יג ס"ק יז ד"ה ולפר"ש] כתב דמש"כ הר"ש דאפשר דהקונה בזול וכו', בא לחדש שבכה"ג אסור אף כשבנו מוכר על ידו, וחמיר מלוקט שלא נאסר אם בנו מוכרו על ידו. וקצ"ע דבלשון תוס' בסוכה שכתבו "היינו נמי סחורה", לכאורה משמע דקאי על עיקר איסור סחורה, ולא בא להחמיר ולאסור בשבנו מוכר על ידו.

7. ולעיל [ד"ה שם] כתב החזו"א לפרש שהוא לוקט ע"מ ליתן לבנו במתנה, והבן מוכר עבור עצמו וה"ז מותר אף אם יתן את הדמים לאביו במתנה. וע"ע להלן [ד"ה ולפר"ש] שהחזו"א הביא פירוש זה גם כשעוסק בשיטת הר"ש, וזה קצ"ע דלהדיא משמע בר"ש שהבן מוכר בשליחותו, וכן בירושלמי לגבי חמשה אחין, האחד מוכר עבורם ולא שהם נותנים לו במתנה.

8. והוסיף החזו"א במוסגר דאף לפי המשנה אחרונה שחזרו לומר שגם האוספים פסולים, אפשר דלא באסיפה לחוד מיירי אלא בבעלים האוספים את כל פירות השדה מרשותם, שיש בזה איסור תורה.

9. נראה דמה שהוסיפו תוס' שמוכר ע"מ ליקח בדמים דבר אכילה, הוא כדי לבאר שאין זו צורת סחורה שמוכר להרויח ממון, אלא זו מכירה לצורך אכילה ואינה דרך סחורה אלא גם זה כלול בהיתר דלאכלה.

קנין הלכה

מראי מקומות

ג. שיטת הגר"א בשנות אליהו

כתב הגר"א [פ"ז מ"ג] וז"ל ודוקא ליקח מאחר ולמכור לאחר אסור, אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו וכו', רבותא הוא דאפילו בנו יכול למכור עכ"ל. ומשמע דמחלק בין לוקט לבין לוקח, דאסור ליקח ע"מ למכור שזהו עיקר דרך סחורה, אך מותר ללקוט ע"מ למכור שאין זו סחורה, וכן פירש החזו"א [סי' יג ס"ק יז ד"ה והגר"א].

ומה שכתב הגר"א רבותא הוא שאפילו בנו יכול למכור, כתב החזו"א דקמ"ל דלא חשבינן לבנו כאחר. והיינו דאסור ללקוט ע"מ שאדם אחר ימכור, אבל אם המוכר הוא בנו ה"ז מותר.¹⁰ [והחזו"א הקשה על הדברים האלו דממ"ג, אם בנו מוכר עבורו למה לא יהא מותר לאדם אחר למכור עבורו, ואם נותן לבנו במתנה ולכן שרי לבנו למכור, דמקבל מתנה לא חשיב כלוקח, א"כ גם באחר יהא מותר, שיתן לו במתנה והוא ימכור, ואם מקבל מתנה כלוקח, בנו נמי ליתסר לקבל מתנה ע"מ למכור, דהוי כלוקח ע"מ למכור].

עוד הוסיף החזו"א [שם ד"ה ומהא] דאף שמותר לפי הגר"א ללקוט ע"מ למכור, מ"מ מלשון הברייתא [סנהדרין דף כו.] שבתחילה היו קורין אותן אוספי שביעית כשרים, משמע שאין היתר אלא ללקוט מעט ע"מ למכור, אבל כשלוקט הרבה באופן שהבריות מרגישים שאוסף ע"מ למכור ה"ז אסור, ומ"מ לא פסלו אותם לעדות משום זה.

הרמב"ם כתב "לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר וכו' לקח ירקות לאכול והותר מותר למכור המותר, וכן אם לקט ירקות לעצמו ולקח מהן בנו ומכר ה"ז מותר". ולא נתפרשה שיטתו היטב, שהביא את הדין האחרון בסגנון של דיעבד, ובמשנה איתא דהוא לוקט ובנו מוכר על ידו, דאף לכתחילה שרי.

והחזו"א [שם ד"ה והגר"א] כתב דאפשר שדעת הרמב"ם כהגר"א, שמחלק בין לוקח ע"מ למכור לבין לוקט ע"מ למכור.

העולה מכל הנ"ל:

א. ללקט פירות שביעית מן ההפקר ע"מ למכור בעצמו, לדעת הר"ש ותוס' בסוכה אסור, ולדעת תוס' בע"ז [דף סב]

מותר ללקוט בכמות מועטת¹¹ ולא בכמות מרובה, וגם בכמות מועטת אין היתר למכור בשוק או בחנות.

לדעת הגר"א, החזו"א פירש בדבריו דמותר גם ע"מ למכור בעצמו.¹² אך כתב לחדש שדוקא כמות מועטת מותר ולא כמות מרובה.

גם דעת הרמב"ם אינה מבוארת בזה.

ולהלכה כתב החזו"א [סי' כו סדר השביעית אות ב ואות ו] דשרי ללקט כמות מועטת ע"מ למכור בעצמו.

ב. ללקט ע"מ שאדם אחר ימכור, לפי הר"ש ותוס' בסוכה ה"ז מותר, ולפי תוס' בע"ז בכמות מועטת שרי. ולדעת הגר"א,

לפי החזו"א הרי זה אסור,¹³ אך מותר שבנו ימכור.

ביאורים והערות

10. ומה שלא פירש החזו"א בדברי הגר"א איפכא, שאם הוא לוקט ואדם אחר מוכר פשיטא דשרי, ורבותא הוא דאפילו בנו חשיב כאחר, הוא משום דא"כ נמצא שאסור ללקוט ע"מ למכור בעצמו [וכשיתת הר"ש ותוס' בסוכה], ומדברי הגר"א בתחילת הדברים משמע שרק לקנות ע"מ למכור אסור אבל ללקוט ע"מ למכור שרי. [ולכאורה היה מקום לבאר בדברי הגר"א דס"ל כהר"ש דאסור ללקוט ע"מ למכור, ורק ללקוט ע"מ שאחר ימכור שרי, וקמ"ל רבותא שבנו נחשב כאחר ושרי, ול"א שבנו המוכר עבורו הוי כאילו הוא מוכר בעצמו. ותחילת דברי הגר"א יתפרשו שבלוקח ע"מ למכור אין היתר בשום אופן, אף אם אדם אחר ימכור עבורו, כיון שלוקח ע"מ למכור הוא עיקר דרך סחורה, אבל ללקוט ע"מ למכור שרי אם עושה זאת ע"י אחר, וקמ"ל רבותא שאפילו בנו חשיב כאחר ושרי].

11. וכתב החזו"א [סי' כו סדר השביעית אות ב] שהוא כשיעור שדרך אדם להביא לביתו לכמה ימים.

12. ועיין מש"כ לעיל בהערה 10.

13. ועיין לעיל שהחזו"א התקשה בביאור דין זה לפי הגר"א, ועיין מש"כ בהערה [שם].

קנין הלכה

מראי מקומות

- ג. לקנות בזול ע"מ למכור ביוקר, לפי הר"ש ותוס' בסוכה ה"ז אסור [אלא אם קונה ע"מ שאדם אחר ימכור, ואפילו בנו],¹⁴ ולפי תוס' בע"ז [דף סב.]. מותר לעשות זאת בכמות מועטת ולא בכמות מרובה, ולפי הגר"א ה"ז אסור.
- ד. ובכל האופנים הנזכרים לעיל שמותר אין היתר למכור בשוק או בחנויות.
- ה. לקח לעצמו או לקט לעצמו והותיר, מותר למכור אפילו בשוק, ואפילו כמות מרובה, [כגון אם לקט לצורך סעודה גדולה ונתבטלה]. וכתב החזו"א שגם כשמכור בשוק לא ימכור במקום בו רגילים למכור בכל השנה.

ולא יצבע בשכר

- מקור הדין הוא במשנה פ"ז מ"ג, ומעם האיסור נתפרש [במשנה] דהוא משום שאין עושין סחורה בפירות שביעית, וכתבו הר"ש והרא"ש דצביעה בשכר היינו סחורה.
- והנה כאשר צובע בשכר הרי זו פעולה המורכבת משני עניינים:
- א. עושה מלאכה בפירות שביעית ומרויח ממון על ידם.
- ב. מוכר את הצבע שהוא פירות שביעית ומקבל ממון בתמורה.
- והנה לענין העושה מלאכה בפירות שביעית עיין להלן [הלכה יב-יג] בדין פועל וחמרים, שלדעת הרמב"ם אין איסור לעשות מלאכה ולהרויח בפירות שביעית, כל שאין כאן מלאכת שביעית האסורה. [ועיי"ש מה שיובא בדעת תוס']. ולענין מכירת הצבע הרי משכח"ל אופנים שמותר למכור, כגון בכמות מועטת [כמובא לעיל הלכה א], א"נ בלקח לעצמו והותיר, וא"כ היה מקום לדון שלא יהא איסור לצבוע בשכר ככה"ג, ומ"מ משמע, וכן כתבו בתוס' אנשי שם בשם הלחם שמים, וכן כתב החזו"א [סי' יג ס"ק ז' ד"ה פ"ז] שבכה"ג שצובע כדרך כל הצבעים שמורכבים בפעולת מכירת הצבע עם המלאכה הנעשית בפירות שביעית, ה"ז נחשב מעשה סחורה ואסור.
- אמנם כתב החזו"א שבאופן שהצבע שייך לבעה"ב והצבעי מקבל שכרו רק על המלאכה ה"ז מותר,¹⁵ וכן מותר למכור פירות שביעית העומדים לצביעה.¹⁶
- איתא בירושלמי [הובא בר"ש וברא"ש] דאין לצבוע לאחרים אף בטובת הנאה, דהיינו שאינו מקבל שכר רק טובת הנאה. ומבואר מזה שהחמירו בצובע לאחרים דחשיב סחורה אף כשאינו נהנה ממש רק מקבל טובת הנאה. [ובאופנים האחרים של סחורה לא מצינו שיהא אסור ללקוט או לקנות ע"מ ליתן לאחר במתנה בטובת הנאה, וכ"כ החזו"א [סי' יג ס"ק כג].¹⁷

ביאורים והערות

14. וכתב החזו"א שגם להר"ש, אין היתר לקנות ע"מ שאחר ימכור אלא בכמות מועטת ולא בכמות מרובה.
15. ואף שמבואר להלן [הלכה יב-יג] שגזרו בחמרים שיהא שכרם קדוש בקדושת שביעית, לפי הרמב"ם היינו רק בעושין מלאכה האסורה, וגם לפי תוס' שפירשו שגזרו בכל ענין, הכא בצבעי אפשר שדינו כפועל שלא גזרו בו, כך כתב החזו"א [שם].
16. ויש לעיין אם יוכל הצבעי להערים ולמכור מתחילה את הצבע לבעה"ב, ואח"כ יצבע אצלו, ויקבל שכרו רק על המלאכה.
17. עוד איתא בירושלמי [פ"ז ה"א] החנווני שהיה מבשל ירקות בשביעית לא יהא מחשב על דמי שביעית, אבל מחשב הוא על היין ועל השמן ועל האבטלה. פירוש, דמיירי במבשל ירקות שביעית ביין ובשמן של שישית, ואמרו בירושלמי דמותר למכור את הירקות בהבלעה, שלא יטול את המעות עבור הירקות אלא עבור היין והשמן ועבור שכר הטורח שלו. [ומכאן הביא הרידב"ז ראייה שהבלעה מתירה גם איסור סחורה].
- ויש לשאול למה מותר לחנווני ליטול שכר טרחה על מלאכתו בבישול הירקות, מאי שנא מצבעי שלא התירו לו ליטול שכר טרחה. ואולי י"ל דצבעי שאני שבשעת המלאכה שלו נותן הצבע על הבגד של בעה"ב, ולכן טרחתו מורכבת ביחד עם מסירת הצבע לבעה"ב, ובה חשיב טפי כסחורה, משא"כ חנווני שבשעת הבישול הכל שלו, ואין הירקות עוברים לבעלות הקונה בזמן הבישול, לכן מותר להבליע בשכר עבודתו. ולפי"ז אפשר שיהא מותר לחנווני לבשל ולמכור באופן הנ"ל אף כאשר הקונה הזמין אצלו את הירקות המבושלים. [ובספר

קנין הלכה

מראי מקומות

לקח לעצמו והותיר מותר למוכרו [משנה]

כתב החזו"א [סי' יג ס"ק כג] דלקח והותיר מותר רק למוכרו, אך לא הותר לצבוע לאחרים בשכר, והיינו דאם לקח צבע לעצמו והותיר, אסור לצבוע לאחרים בשכר, שהצביעה בשכר חשיבא טפי מעשה סחורה בפ"ע, משא"כ מה שמוכר את הנותר אין זה מעשה סחורה חשוב בפ"ע.

הלכה ג-ד

מקורות להלכה - לעזרת המעיין.

משנה פ"ח מ"ג. ר"מ בפיהמ"ש, ר"ש ורא"ש ורדב"ז.

פאת השולחן סי' כו אות י.

תירו"ט ד"ה ולא תאנים במשקל.

חזו"א סי' יד ס"ק יב.

שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' מג ד"ה ומעתה.

ירושלמי פ"ג ביצה ה"ו.

הלכה ג

מראה מקומות

המקור לדין זה שאין מוכרין פירות שביעית במדה ובמשקל הוא במשנה פ"ח מ"ג. ונאמרו בזה שני טעמים:

א. בירושלמי [הובא בר"ש וברא"ש] איתא דהטעם כדי שימכרו בזול.¹⁸

ב. הרמב"ם [פיהמ"ש ובמשנה תורה] כתב הטעם כדי שלא יהיה כסוחר בפירות שביעית, אלא מוכר אכסרה [פי' מאומד] להודיע שהוא הפקר.¹⁹

והרדב"ז כתב שהטעם של הירושלמי כלול במה שכתב הרמב"ם להודיע שהוא הפקר, כי הזוכה מן ההפקר מוכר בזול. ובספר פאת השולחן [סי' כו אות י] כתב שעיקר הטעם שימכור בזול הוא כדי שינהגו בקדושת שביעית.

במשנה נוסף עוד "ולא תאנים במנין ולא ירק במשקל", ופירש התו"ט דסד"א דכיון שדרך התאנים למוכרן במשקל, וכאשר מוכרן במנין הוי שינוי מדרך הסחורה ואולי יהא מותר, קמ"ל שגם זה אסור, וכע"ז גם בירק, שדרכו להימכר במנין ולא במשקל וסד"א שיהא מותר למוכרו במשקל, קמ"ל דאסור.

והחזו"א [סי' יד ס"ק יב] כתב דלא משמע כן, אלא הביאור הוא שהיו רגילים לעשות חבילות של תאנים שבכל אחת מנין מסויים של תאנים, ובאו להשמיענו שעצם המכירה בחבילות כאלו היא דרך סחורה, ויש לאוסרה אף אם ימכור את החבילות אכסרה,

ביאורים והערות

חוט שני (עמ' רפה) כתב דאין להתיר אלא כשהחנווני בישל מעצמו ע"מ למכור, ולא כשבישל מכח הזמנת הלוקח. וכתב דאם מבשל בהזמנת הלוקח צריך להבליע בדברים אחרים שאין בהן קדושת שביעית, ולא בטורח המלאכה].

18. והירושלמי הקשה על זה שימכור במשקל ויצטרכו למכור בזול, ותירץ שיש חשש שינהגו שלא בקדושה. ופירש הרא"ש שזה טעם נוסף, דמתוך שמוכר באופן שונה מכל השנים יזכרו לנהוג בהן קדו"ש, וגם נמכרים בזול.

19. לשון הרמב"ם "להודיע שהוא הפקר" קצ"ע, שהרי אחרי שזכה מן ההפקר תו אינם הפקר, והו"ל להודיע שזכה מן ההפקר. וכתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [מנחת שלמה סי' מג ד"ה ומעתה] דאפשר שיש ללמוד מזה שפירות שביעית נשארו הפקר גם אחר שזכה בהם, ורק לענין אכילה ושאר תשמישים המותרים זכה בהם, אבל לענין אכילה ושאר תשמישים אסורים כגון פריעת חוב, אין הפירות שלו כלל, ואף בדיעבד אין החוב מחול.

קנין הלכה

מראי מקומות

כלומר שלא ימנה כמה חבילות נותן לו אלא באומד. וכן בירק, אסור לעשות חבילות חבילות במשקל אף אם ימכור את החבילות אכסרה.
איסור זה של מדה ובמשקל הוא דוקא כשמוכר את הפירות, אבל אדם בביתו רשאי למדוד ולשקול, כן משמע בירושלמי [פ"ג ביצה ה"ו].

הלכה ד

במשנה [פ"ח מ"ג] נחלקו ב"ש וב"ה, דב"ש אסרו למכור אגודות, וב"ה התירו את שדרכו לאגוד בבית. ונחלקו הרמב"ם והראב"ד בביאור דברי ב"ה:

- א. הרמב"ם מפרש שהיו שני אופנים חלוקים של אגודה, כשהיה אדם אוגד לצורך ביתו לא היה אוגד במידה מדוייקת אלא מאומד, וכשהיה אוגד למכור בשוק היה אוגד במדה מדוייקת, ואמרו ב"ה דמותר לאגוד למכור בשוק בסוג האגודות שאוגד לבית.
- ב. הר"ש והראב"ד נקטו שלא היו ב' סוגי אגודות, אלא היו אנשים שהיו רגילים לאגוד את הירק גם לצורך שימוש ביתם, ולהם מותר גם לאגוד לשוק כיון שאינו נחשב אצלם דרך סחורה, משא"כ מי שאינו רגיל לאגוד לצורך ביתו.

הלכה ה

מקורות להלכה - לעזרת המעיין

איסור למכור פירות חו"ל במדה ובמשקל

תוספתא פ"ד הי"א.

ירושלמי פ"ח ה"ג.

חזו"א סי' יד ס"ק יב ד"ה ר"מ וד"ה והא.

חזו"א סי' ד ס"ק ד ד"ה ושמעין.

מראה מקומות

מקור הדין שהחמירו גם בפירות חו"ל שלא למוכרם במדה ובמשקל הוא בתוספתא פ"ד הי"א, והובאה גם בירושלמי פ"ח ה"ג, ושם גוסף שאם היו ניכרים שהם מחו"ל ה"ז מותר, דטעם האיסור משום שאתי לאיחלופי בפירות א"י, ובניכרים לא חששו. והחזו"א [סי' יד ס"ק יב ד"ה ר"מ] הסתפק אם ה"ג החמירו גם לענין שאר דיני קדושת שביעית, באיסור סחורה וחובת ביעור. אך נוטה לומר שמזה שלא נאמר הדין אלא לענין מדה ומשקל, יש ללמוד שלא החמירו בשאר דיני קדו"ש, ואפשר שהחמירו טפי בענין מידה ומשקל משום שהאדם להוט לשקול ולמדוד, ואין אומרים בדברי סופרים זו דומה לזו.

אם היו נכרים מותר

א. כתב החזו"א [שם ד"ה והא] דנראה שאם הירקות של חו"ל שונים מעט במראיהם מאלו של א"י, והבקי בירקות יודע

להבחין, חשיב שפיר כניכרים, אף שרוב בני"א אינם יודעים להבחין ביניהם.²⁰

ב. עוד כתב החזו"א [ד"ה ר"מ] שבירקות ובזרעים לכאורה לא שייך דין זה, שהרי הירקות של א"י הם ספוחין, וא"כ

20. בספר דרך אמונה [ביה"ל ד"ה ואם] דן לומר שאם הירקות של חו"ל באו באריזה שכתבו עליה שהם מחו"ל, אולי סגי בזה להתירם אף לאחר שהוציאו אותם מהאריזה, והניח בצ"ע.

קנין הלכה

מראי מקומות

- רק ירקות של חו"ל מצויים בשוק, והוי כאילו ניכר שהן של חו"ל. אך הוסף שאם מצויים בשוק ירקות של נכרים שיש בהן קרו"ש ואינם אסורים משום ספיחין אפשר דאתי לאחלופי.
- ג. עוד כתב החזו"א שאם רוב השוק משל חו"ל הוי ג"כ כניכרים שהם מחו"ל ושרי, דכן משמע לשון התוספתא, פירות חו"ל שנכנסו לארץ, דמשמע דקאי על מקרים בודדים.
- ד. כתב החזו"א [ס' ד ס"ק ד ד"ה ושמעין] שאם אדם מסופק אם פירות אלו הן מחו"ל או מא"י אזלינן בתר הרוב.

הלכה ו

מקורות להלכה - לעזרת המעיין

גמ' ע"ז דף נד: שביעית דכתיב וכו' עד המשנה.

מכירה בהקפה

- גמ' ע"ז דף סב: דבי ר' ינאי וכו' עד יאות הן עבדין.
- רש"י ותוס' ד"ה יאות. רמב"ן שם. רא"ש פ"ה ע"ז סי' ב. מרדכי ע"ז סי' תתמט.
- חזו"א סי' י ס"ק יג ד"ה במש"כ.
- שו"ע יו"ד סי' קלב ס"א, ש"ך שם ס"ק ה, בהגר"א שם.
- חזו"א סי' כו סדר השביעית אות ו.

מכר ספיחין

חזון איש סי' י ס"ק יז ד"ה והא דאמר.

גוי המוכר פירות שביעית.

- שו"ת מהרי"ט ח"א סמ"ג ד"ה ונמצא.
- ר"ש סיריליאו.
- של"ה שער האותיות ריש הלכות שביעית.
- חזו"א סי' י ס"ק יד.

מכירת פירות שביעית תמורת מעות

- משנה פ"ז מ"א.
- רמב"ן ע"ז דף סב.
- חזו"א סי' יד ס"ק טו.

מראה מקומות

המקור להלכה זו שהמוכר פירות שביעית נתפסים הדמים בקדושת שביעית, והפירות עצמם אינם יוצאים לחולין, הוא בתורת כהנים פ' בהר, והובאו גם בגמ' ע"ז דף נד:, ובגמ' סוכה דף מ:.

המוכר בהקפה

בגמ' ע"ז [דף סב:]: איתא דבי ר' ינאי יזפי פירות שביעית מעניים ופרעי להו בשמינית, אתו אמרה ליה לר' יוחנן [שהעניים אוכלין

קנין הלכה

מראי מקומות

את פירות השמינית, שהם חליפי פירות השביעית, בלי לשמור על דיני שביעית בפירות אלו,²¹ אמר להם יאות הן עבדין, והיינו שלא חלה קדושת שביעית על הפירות של השמינית. ונחלקו הראשונים בזה:

- א. רש"י, והר"ר אלחנן בתום' והרמב"ן כתבו המעם משום שבשעת הפירעון כבר נאכלו פירות השביעית ואינם בעולם. ומשמע שאם עדיין לא נאכלו, חל על הפירות של הפירעון שם חליפי פירות שביעית והם מתקדשים. [ובתום' מבואר בשם הר"ר אלחנן דאף אם עדיין לא נאכלו הפירות, אך הלזה או הקונה הקנה אותם לאחר ואינם ברשותו, גם בזה לא חלה עליהם קדושת שביעית].
- ב. דעת ר"י [תום' שם ד"ה יאות] והרא"ש והמרדכי שגם אם הפירות של השביעית עדיין בעולם לא חל על הפירעון שם חליפי, כיון שכבר נקנו הפירות ללזה או לקונה, ורק באופן שמשלם לו קודם שהקנין חל, או חשיבי חליפי פירות שביעית.

וכתב החזו"א [סי' י ס"ק יג ד"ה במש"כ בהקפה] שאם המוכר אינו מאמין לקונה למכור לו בהקפה, נמצא שהפירעון הוא תנאי במקח, ואפשר שלא קנה עד שיפרע ובכה"ג הדמים נתפסים. ועל עיקר שיטה זו של הרמב"ן כתב החזו"א שהסברא בזה צ"ע, דכיון שכבר משך את הפירות וקנאום, והחוב נוקף עליו, מאי נפק"מ מתי משלם, ומה בכך שהפירות עדיין בעולם, סו"ס אין אלו דמים הניתנים בזמן חלות המקח.

פסק החלכה

דינים אלו של חליפי פירות שביעית הובאו בתום' [שם ד"ה יאות] גם לענין ישראל שמכר לגוי יין נסך או ע"ז, שגם בזה הדמים נאסרים אם הם בגדר חליפי ע"ז, והשו"ע [יו"ד סי' קלב ס"א] הביא דיעה זו בשם י"א, והש"ך [שם ס"ק ה] הביא את המחלוקת בזה וכתב שאין להקל אלא בהפסד מרובה.²² והגר"א [שם] כתב דהעיקר כהרמב"ן. והחזו"א [שם וכן בסדר השביעית סי' כו ס"ק ו] כתב דיש להקל לענין שביעית כיון שהיא מדרבנן.²³

מכר ספיחין

כתב החזו"א [סי' י ס"ק יז ד"ה והא דאמר] דאפשר שאם מכר ספיחין חל על הדמים איסור ספיחין, והוסיף דכך נראה, דלר"ע דס"ל דספיחין אסורים מהתורה הרי הם תופסין את דמיהן.²⁴

גוי המוכר פירות שביעית

בשו"ת מהרי"ט [ח"א סי' מג] כתב שאם גוי מכר פירות שביעית וקיבל דמים אין בזה איסור, אף שהדמים מתקדשים בקדושת שביעית בידו, דדוקא פירות שביעית או דמי שביעית שישנם בידו אנו מוזהרים לאכלם ולא להפסידם, ונתניתם לגוי הוא הפסד,

ביאורים והערות

21. רש"י פירש שאכלו אחר זמן הביעור של פירות השביעית, ותוס' הקשו דהא לענייני מותר לאכול אחר הביעור, ולכן פירשו תוס' שהטענה היתה שאכלו את הפירות בחזקת שלהם, והיינו שלא הפקירו אותם כדין פירות החייבים בביעור, א"נ שהיו עושין מהן מלוגמא או סחורה.

22. והוסיף הש"ך דאף דלענין סתם יינם נקטינן בזה"ז דשרי בהנאה וממילא חליפיו מותרים, מ"מ נפק"מ אם ימכור ע"ז ממש.

23. וכתב בספר דרך אמונה, שהחזו"א הורה שה"ה אם היו בידו מעות של שביעית וקנה בהן פירות ששית, אין הקדושה עוברת לפירות אם מכרם בהקפה, והיינו שמשך את הפירות וזקף עליו את התשלום במלוה.

24. עוד הוסיף החזו"א דאף את"ל דאין לאדם זכייה בספיחין, מ"מ לענין תפישת דמים מיקרי מוכר וחל איסור על הדמים, כמו במוכר ע"ז.

קנין הלכה

מראי מקומות

אבל דמים אלו שאנו נותנים לגוי, עדיין אינם קדושים כ"ז שהם בדינו. והר"ש סירליאו כתב שאין לקנות מגוי משום שמוסר לו דמים המתקדשים בקדושת שביעית. גם השל"ה [שער האותיות ריש הלכות שביעית] כתב שאין לקנות מגוי פירות שביעית, אך טעמו אינו משום שמוסר לו דמי שביעית, שהרי הגוי אינו מוזהר על השביעית, אלא טעמו משום דיש לחוש שמא הגוי יעביר דמים אלו לישראל, והישראל לא ידע שהם קדושים בקדו"ש. והחזו"א [סי' י ס"ק יד] דן בתחילה לומר שהדמים הניתנים ליד הגוי אינם מתקדשים כלל, כעין מה שאמרו בגמ' [ע"ז דף סד] דגוי שמכר ע"ז לגוי אין הדמים שבידו אסורים כחליפי ע"ז, משום שגזוה"כ "כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמותו" לישראל נאמר ולא לגוי, אך אח"כ דן החזו"א לומר דכל זה בגוי שמכר לגוי ולא בגוי שמכר ע"ז לישראל אמנם לדינא כתב [סדר השביעית להר"ז שפירא אות ד] שאפשר לקנות פירות שביעית מגוי כמבואר בכמה מקומות בגמ', ואפשר לשלם לו מיד וא"צ לקנות בהקפה.

בדברי הרמב"ם שהדמים נעשים כפירות שביעית

אף ששביעית ניתנה רק לאכילה, ואין לקנות בה כלים או בגדים, כמבואר להלן [הלכה י], מ"מ מותר למכור פירות שביעית תמורת מעות, כן משמע מלשון המשנה [פ"ז מ"א] יש להן שביעית ולדמיהן שביעית, וסתם דמים היינו מעות. וכן משמע ברמב"ן [ע"ז דף סב], והמעם משום שמעות חשיבי כפירות כיון שדרך לקנות בהן כל דבר. [וע"ע חזו"א סי' יד ס"ק טו].

הלכה ז

מקורות להלכה - לעזרת המעיין

ירושלמי פ"ז ה"א החליף יין בשמן.
ר"ש פ"ז מ"ב.

מראה מקומות

בדברי הרמב"ם שנעשה הבשר כאותן פירות שמכר

כתב הרמב"ם שאם מכר פירות שביעית תמורת בשר, חלים על הבשר דיני שביעית והוא אסור בסחורה ובהפסד, וחייב לבערו בזמן הביעור. והכוונה בזה בזמן הביעור של הפרי של השביעית, וכגון אם מכר ענבים, שזמן הביעור שלהם בפסח, וקיבל בשר בתמורה, חייב לקיים מצות ביעור בבשר בהגיע הפסח.²⁵

הלכה ח

מקורות להלכה - לעזרת המעיין.

גמ' סוכה דף מ: אמר ר' אלעזר וכו' עד דף מא. במשנה.
חזו"א סי' י ס"ק יד ד"ה והכא וד"ה ולהאמור וד"ה ולמדנו.

ביאורים והערות

25. ובירושלמי [פ"ז ה"א הובא בר"ש פ"ז מ"ב] נתבאר עוד, שאם מכר יין של שביעית וקיבל תמורתו שמן, חלים על השמן דיני היין, וכשם שאסור לסוך ולהדליק בייין, כן אסור לסוך ולהדליק בשמן.
ועיין בר"ש [שם] שהביא עוד מהירושלמי שאם החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה, חלים על אוכלי בהמה חומרי אוכלי אדם, ואין עושין מהן מלוגמא לאדם. [ועיין בחזו"א סי' יג ס"ק כד].

קנין הלכה

מראי מקומות

חילול שוה מנה על שוה פרוטה

ר"ש סיריליאו דף קנו:

חזו"א סי' כה ס"ק ה.

חילול על יותר משווי

מנחת חינוך מצוה שכח.

תוס' סוכה דף לט. ד"ה יותר.

המחלל פרי שני של חברו שלא מדעתו

ריטב"א סוכה דף לט. ד"ה ואם. המאירי שם.

מראה מקומות

חילול דרך מקח עניינו שמוכר פירות שביעית [או דמי פירות שביעית] ומקבל תמורתו אוכלין אחרים, ובוה חלה קדושת שביעית על האוכלין, כיון שהמוכר קיבל אותם מכח פירות שביעית שהיו בידו.

ודרך חילול הוא כמו בהקדש ומעשר שני, שאומר פירות אלו מחוללים על מעות אלו או על אוכלין אלו.

לשון הברייתא [ע"ז דף נד:]: והרמב"ם "אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח" אינה בדוקא, שהרי קאי על הפרי הראשון כמבואר ברמב"ם, והוא אינו מתחלל כלל, אלא הכוונה שאין שביעית תופסת דמיה אלא דרך מקח.

מקור הדין שהפרי הראשון מתחלל רק דרך מקח, והפרי השני מתחלל בין דרך מקח ובין דרך חילול הוא בסוגיא בסוכה [דף מ:מא].

כתב החזו"א [סי' י ס"ק יג ד"ה והכא] דנראה דכאשר מוכר את הפרי הראשון נתפסים הדמים בעל כרחו, אף כאשר לא מתכוין כלל לחלל את הפרי הראשון ולהתפס את קדושתו בדמים, דסו"ם מכח הפירות יש לו את הדמים.

גם לענין הפרי השני מסיק החזו"א [שם ד"ה ולהאמור] שאם מוכרו תמורת דמים, חלה קדושת שביעית על הדמים בעל כרחו, אף אם לא נתכוין כלל לחלל את הקדושה שבפרי השני, אך כתב דאפשר שהפרי השני אינו מתחלל שלא מדעתו, ונמצא שלחך צד שאינו מתחלל שלא מדעתו יהיו שניהם קדושים, הפרי השני והדמים שקיבל תמורתו.

האם קנין כסף חשיב כדרך מקח

כתב החזו"א [סי' י ס"ק יג ד"ה והכא] דאפשר שאם יתן מעות לקנות בהן פירות שביעית, ולא משך את הפירות, חלה קדושה על המעות, דאף שאין מעות קונות במטלטלין אלא לענין מי שפרע, מ"מ אפשר שהדמים נחשבים חליפי הפירות ונתפסים בקדושת שביעית. אמנם להלן [שם ד"ה ולמדנו] כתב החזו"א שאם נתן מעות לקנות פירות לא נתקדשו המעות, והעיר בזה בספר דרך אמונה.

חילול שוה מנה על שוה פרוטה

כתב הר"ש סיריליאו [דף קנו:]: שמותר לכתחילה לחלל פירות שביעית שוה מנה על שוה פרוטה, כשם שמותר לחלל הקדש ומע"ש בזה"ו. והחזו"א [סי' כה ס"ק ה] תמה על הדברים, דבשלמא בהקדש ומע"ש ניחא שהקלו אף לכתחילה לחלל על שו"פ, הואיל ובלא"ה אין אנו נוהגים דיני הקדש ומע"ש, ואזיל הכסף לאיבוד, אבל בשביעית אפשר לנהוג דיני שביעית בכל המעות, ולמה להפסיד את השביעית, ומאי שנא מהא דאסור ליקח דברים שאינם מאכל משום דמפסיד את פירות השביעית שכל עיקרן לאכילה. ולכן כתב החזו"א שאין להקל בזה.

קנין הלכה

מראי מקומות

המחלל פירות שביעית על יותר משוויים

כתב המנחת חנוך [מצוה שכח] שאם חילל פרי שני של שביעית על יותר משווי, לא נתפס המותר בקדושת שביעית, דכן מצינו לענין מעשר שני. גם אם החילול נעשה דרך מקח ושילם יותר משווי הפירות, בפחות משתות חלה קדושה על כל הדמים, וביותר משתות לא חלה על המותר, גם דין זה הוא מדיני מעשר שני.

ועיין בתוס' [סוכה דף לט. ד"ה יותר] שמבואר מדבריהם, דאף שאתרוג לאכילה שוויו מועט, מ"מ אתרוג כשר ומהודר למצוה שוויו מרובה, ואם מכרו חלה קדושה על כל השווי של האתרוג למצוה. ויש בזה חידוש, דאף שקדו"ש של אתרוג נובעת מעצם היותו פרי לאכילה, ולא מהיותו פרי מהודר למצוה, מ"מ כעת שוויו מרובה. והפנ"י [שם בסוכה] פקפק בדבריו אלו.

המחלל פרי שני של חברו שלא מדעתו

כתבו הריטב"א והמאירי בסוכה [דף לט. ד"ה ואם] שאין אדם יכול לחלל פירות שביעית של חברו שלא מדעתו, אלא אם כן זכות הוא לו, דאז אמרינן דוכין לאדם שלא בפניו. ומשמע בדבריו דכאופן שאינו זכות, אין צריך שבעל הפירות ימנה אותו שלוח לחלל, אלא די בזה שהוא מסכים לחילול הוה.

הלכה ט

מקור הדין הוא בסוגיית הגמרא סוכה דף מ: תניא כותי' דר' יוחנן. ונחלקו ר"מ ורבנן אם מותר ליקח בפירות שביעית ובמעשר שני בעלי חיים, וקיי"ל כרבנן דאסור, גזירה שמא יגדל מהם עדרים עדרים.

ופירש"י שהאיסור לגדל עדרים הוא משום שנמצא נהנה מפירות שביעית להתעשר, והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה והיינו להפקיר, ולבער בשביעית עד שלא תכלה לחיה מן השרדה. והמאירי כתב שמא ישם בביתו גם אחר הביעור.

מדברי רבא בגמ' [שם דף מא.]. מבואר שלפי רבנן גזרו גם זכרים אטו נקבות, וכן משמע ברמב"ם שלא התיר אלא בשחוטים. כתב הרמב"ם דכל שכן שאין מחללין פרי ראשון של שביעית על בהמה חיה ועוף חיים. וכתב מהר"י קורקוס דהכוונה לחילול

דרך מקח, והיינו שאסור למכור פירות שביעית תמורת בע"ח.²⁶

לענין דייעבד אם חילל על בעלי חיים נחלקו האחרונים:

א. בספר מעשה רוקח כתב שאף בדיעבד לא חלה הקדושה על בע"ח.

ב. בספר ערוך לנר כתב שבדיעבד חלה הקדושה על הבע"ח.²⁷

הלכה י

מקורות להלכה - לעזרת המעיין

תוספתא פ"ז ה"ו.

גמ' ע"ז דף סב.

משנה תרומות פ"ו ה"ו.

ביאורים והערות

26. ובספר מרכבת המשנה [פ"ה בכורות ה"ט] כתב לדייק מלשון הרמב"ם, שרק בדרך חילול נאסר לחלל על בע"ח, אך בדרך מקח מותר, ולכאורה ממה שכתב הרמב"ם לאסור בפרי הראשון, מוכח שגם בדרך חילול אסור.

27. ובספר דרך אמונה [ציון ההלכה אות קט] הביא ראיה לדעת הערוך לנר מהגמ' [בכורות דף יב:]: שדנה בבהמת שביעית אי פטורה מן הבכורה, ומבואר שבדיעבד חלה קדושת שביעית על הבהמה. ועיי"ש בביאור"ל [ד"ה אבל].

קנין הלכה

מראי מקומות

רמב"ם פ"ו תרומות ה"ט.

שושבינות

משנה ב"ב דף קמד:.

רמב"ם פ"ג זכיה ה"א והי"ג.

אין עושין תגמולין

ב"י יו"ד סוס"י שלא, ט"ז שם ס"ק לב, ש"ך שם ס"ק קסו.

אין לוקחין עבדים וכו' ויאכל כנגדם

משנה פ"ח מ"ח, ר"ש, רא"ש ורמב"ם ועיין בספר משנה ראשונה.

חזו"א סי' יג ס"ק יג, ס"ק טו.

ירושלמי מעשר שני פ"א ה"ג.

אין מביאין מהן קיני זבין וכו' ואם הביא יאכל כנגדן.

תוספתא פ"ז סוף ה"ג, וביאור מנחת ביכורים.

חזו"א סי' יג ס"ק טו.

חזו"א סי' יג ס"ק יד.

מראה מקומות

מקור הדין הוא בתוספתא פ"ז ה"ו, ושם איתא דאין פורעין חוב וכו' בדמי שביעית וכמעשר שני.

אין פורעין חוב

נתבאר לעיל [הלכה א] מהגמ' ע"ז [דף סב]. שהטעם שאין פורעין חוב הוא משום איסור סחורה, והיינו שמנצל את פירות השביעית

או את דמי השביעית לצורך ענייני ממונו, והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה.

ולענין מי שלוח פירות שביעית אם רשאי לפרוע מפירות שביעית, יבואר להלן [הלכה יד].

איתא במסכת תרומות [פ"ו מ"ז] האוכל קישואין של תרומה בשוגג והגיעה שביעית, ימתין למוצאי שביעית ואז ישלם את תשלומי

התרומה מהקישואין של השמינית, דאין יכול לשלם מקישואין של שביעית. וכתב הר"ש [שם] וכן הוא ברמב"ם [הלכות תרומות

פ"י ה"ט] שהטעם הוא משום שאין משלמין חוב מפירות שביעית.

כתב בספר חזון נחום [פרק ח מ"ח] שאם פרע חוב מפירות שביעית, דינו כמבואר להלן בסוף ההלכה שיאכל כנגדן, ויתבאר

פרטי דין זה להלן.

אין עושין מהן שושבינות

ענין השושבינות נתבאר בגמ' [ב"ב דף קמד:] וברמב"ם [פרק ז זכיה ומתנה ה"א והי"ג] שהיו נוהגים שאדם שנשא אשה היו רעיו

משלחין לו מעות כדי לאפשר לו את הוצאות החתונה, והיה דעתם שכאשר הנותן ישא אשה, יהויר וישלח לו כמו שהוא נתן

לו, והיה חוב גמור וניתן להתבע בבי"ד.

ומשמע מלשון התוספתא והרמב"ם שגם הראשון אסור לשלוח פירות שביעית בתורת שושבינות, דאף שהוא אינו פורע חוב, מ"מ

קנין הלכה

מראי מקומות

כיון שפירות אלו יוצרים חוב אליו, והם ניתנים מלכתחילה באופן שכל אחד נותן תמורת מה שחבירו יתן לו, לכן מוחזי טפי כסחורה.

אין משלמים מהן תגמולין

כתבו הב"י [יו"ד סוס"י שלא] והמ"ז [שם ס"ק לב] והש"ך [שם ס"ק קסו] שענין התגמולין הוא שחבירו עשה עמו חסד והוא משלם לו גמולו, וה"ז אסור אף שאינו חייב לו ממש, דמ"מ דמי לפירעון חוב.²⁸

אין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית הכנסת

הביאור בזה הוא דאם בני העיר פוסקין צדקה על הציבור, הרי זה כעין חוב על כל אחד ואחד, ולכן אין נותנין צדקה זו מרמי שביעית, [אבל יכול אדם ליתן פירות שביעית במתנה לעני בתורת צדקה].

משלחין להם דברים של גמילות חסדים וצריך להודיעם

מיירי באדם ששולח לעני פירות שביעית מתנה בעלמא [ולא פסקו עליו צדקה שבוה נראה כפורע חוב] וזה מותר, אך צריך להודיעו שאלו הן פירות שביעית. ויש בזה שני טעמים:

- א. כדי שידע לנהוג בפירות קדושת שביעית.
- ב. כתב הר"ש סיריליאו [דף קנו:]: שהוא משום שלא יהא כגונב דעתו של חבירו, שסבור שנתן לו משלו, ואינו אלא מפירות שביעית שזכה בהן מן ההפקר.

אין לוקחין מהן עבדים וכו' ואם לקח יאכל כנגדם

המקור הוא במשנה פ"ח מ"ח, ועיין לעיל [הלכה א] דכמו כן אין לוקחין שום דבר שאינו דבר מאכל, דפירות שביעית ניתנו לאכלה, או למוכרן תמורת מעות, שבהן אפשר לקנות דברי מאכל אשר קדושת שביעית תופסת בהם.

והא דיאכל כנגדם, כתב הרמב"ם [פיהמ"ש] שהוא קנס, שיוציא מממונו בשווי אותו הדבר, ויקנה בו פירות שאינן של שביעית ויאכלם בקדו"ש.²⁹ וכתב החזו"א [סי' יג ס"ק יג] שצריך לאכול כנגד כל הדמים או הפירות שנתן למוכר, ואין די לאכול שוה פרוטה.

עוד דן החזו"א [סי' יג ס"ק טו] לומר דכל זמן שלא אכל כנגדן אסור לו ליהנות מהחפצים שקנה באיסור. [ובספר משנה ראשונה כתב שהאכילה כנגדן אינה מעכבת את השימוש בחפצים שקנה].

ביאורים והערות

28. לענין משלוח מנות מפירות שביעית הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל [מבקשי תורה אדר ב תשנה עמ' קפז] והגר"י קנייבסקי זצ"ל [ארחות רבינו ח"ב עמ' שלד] והגרש"ז אויערבאך זצ"ל [דיני שביעית יז, ט] דמותר, דקיום מצוה בפירות שביעית אינו כפירעון חוב. וכן כתב בספר חוט שני [פ"ו ה"י], רק הוסיף דאם המשלוח מנות נעשה מתוך הרגשת חיוב, כגון מה ששולחים הורים למלמד של בניהם, אפשר דדמי לפירעון חוב, והיינו דהוי כעין תגמולים, והניח בצ"ע.

גם לענין השבת משלוח מנות למי ששלח לו, הורה הגרי"ש אלישיב [קונטרס מבקשי תורה הנ"ל] דמותר, וכן הוכיח הגר"נ קרליץ [חוט שני שם], אלא שהוסיף שאם מרגיש כעין הרגשת חיוב משום שקיבל ממנו משלוח מנות אפשר דדמי לפירעון חוב, וצ"ע. [ולכאורה אם לא היה שולח לו מעצמו אלא משיב לו משלוח מנות משום ששלח לו, הוי כתגמולים דאסור, אך אם נעשה בדרך של ריבוי אחוה וריעות שרי טפין].

29. ולא משמע כלל שצריך לחלל את פירות השביעית על הדמים שבביתו.

קנין הלכה

מראי מקומות

ובירושלמי [מעשר שני פ"א ה"ג] איתא, וכן הביא כאן בספר משנה ראשונה שעל המשנה [פ"ח ה"ח], שאם המוכר נמצא כאן יש לבטל את המקח ויחזיר פירות שביעית ליד הקונה.

אין מביאין מהן קיני זבים וכו' והטאות ואשמות

במשנה [פ"ח מ"ח] לא נזכרו הטאות ואשמות, אמנם במסכת מע"ש [ספ"ק] הובא שממעות מע"ש אין לוקחין קיני זבים וכו' והטאות ואשמות. ואולי הרמב"ם למד מדיני מע"ש לדיני שביעית. ובתוספתא [פ"ז ה"ג] כשמנו דברים שחמורה בהם שביעית ממע"ש, איתא דבשביעית אסור ליקח זבחי שלמים, משא"כ במעשר שני.

ונאמרו כמה טעמים באיסור זה:

- א. יש שכתבו שהוא משום שהאימורים של הקרבנות האלו נקמרים ע"ג המזבח, והתורה אמרה לאכלה ולא לשריפה, כעין מה שאמרו [גמ' בכורות דף יב:]: דבהמת שביעית פטורה מן הבכורה, דלאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה. אמנם טעם זה אינו מספיק לבאר למה אין מביאים בדמי שביעית את הטאת העוף מתוך קיני הזבים והיולדות [ואת העולה יביאו מן החולין], וכן הקשה החזו"א [סי' יג סוס"ק יג].
- ב. וכתב החזו"א שהדברים מיושבים ע"פ מש"כ הרמב"ם [פ"ה הלכות בכורות ה"ט], שהטעם שבהמת שביעית פטורה מן הבכורה הוא משום שנאמר לאכלה ולא לסחורה. וביאר החזו"א שאין דברי הרמב"ם סותרים לגמ' בכורות הנ"ל שאמרה הטעם דלאכלה ולא לשריפה, אלא הביאור הוא דאין לנצל פירות שביעית אלא לאכילה, ולקחת קרבן בפירות אלו היא סתירה למצות השביעית, מתוך שעיקרו עומד להקריבה ולהקטרת אימוריו. ומעתה כתב החזו"א די"ל שגם הטאת העוף היא סתירה למצות השביעית, הואיל ועיקרה קרבן הניתן לגבוה, והכהנים משולחן גבוה קא זכו, ולכן גם זה נקרא ניצול פירות השביעית שלא לתכליתם, והוי סחורה. ובספר מנחת בכורים על התוספתא הנ"ל [פ"ז מ"ג] כתב שהטעם שאין מביאים שלמים מפירות שביעית, הוא משום שממעט זמן אכילת פירות השביעית, דמעתה אינם נאכלים אלא לשני ימים ולילה, ועוד שעלול להביא את השביעית לידי פסול, שמא יטמא.³⁰ וטעמים אלו שייכי בכל הקרבנות.

אם הביא יאכל כנגדו

כתב החזו"א [סי' יג ס"ק יד] שאם עדיין לא הקריב את קיני הזבים שלקח בדמי השביעית, הרי הם קדושים גם בקדושת שביעית, וצריך לחללם, וא"א לחללם בדרך מקח שהרי הן קודש וא"א למוכרו, [ואף אם יפול מום הפוסל את העוף, מ"מ אין לעוף פדיון וא"א למוכרו], אלא יחללו בדרך חילול.³¹

אין סכין וכו' ואם סך יאכל כנגדו

המקור הוא במשנה פ"ח מ"ח, וטעם האיסור הוא משום שמשתמש בפירות שביעית שלא למטרת אכילה, והוי כסחורה.

ביאורים והערות

30. וכעין הא דאיתא במשנה [פ"ח מ"ז] דאין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאינו לידי פסול.
31. ולכאורה בציוור זה שמחלל את קדושת השביעית שבקינים על מצות או על אוכלין, תיקן את האיסור שעשה, וא"כ יתכן שא"צ לאכול כנגדו, ורק אם כבר הקריב בלי לחלל את הקדו"ש קנסוהו שיאכל כנגדו.

קנין הלכה

מראי מקומות

הלכה יא

מקורות להלכה - לעזרת המעיין

משנה פ"ח מ"ה, ר"ש רא"ש ורמב"ם.

תוספתא פ"ו סוף הי"ז.

נותנים מתנת חינם

רא"ש ורע"ב במשנה, מהר"י קורקוס על הרמב"ם.

חזון איש סי' יג ס"ק יז.

ברייתא סוכה דף מא. מי שיש לו סלע וכו'.

מראה מקומות

מקור הדין הוא במשנה פ"ח מ"ה, והמעם נתבאר בגמ' ע"ז [דף סב]. דתשלום שכר פועל מפירות שביעית חשיב כסחורה.

נותן הוא למי שדולה מים מן הבור להשקותו מים

מבואר מכאן שמותר לקנות מים מדמי שביעית. ובתוספתא [פ"ו הי"ז] נחלקו בזה, דעת ת"ק דפירות שביעית אין לוקחין מהן מים

ומלח, 32 ור' יוסי סובר דלוקחין בהן מים ומלח.

ומותר ליתן פירות שביעית וכו' מתנת חינם

כתב הרא"ש [פ"א מ"ה] דאירי אף באופן שיודע שתמורת זה ימחול לו הפועל על שכרו, וכ"כ הרע"ב ומהר"י קורקוס והחזו"א

[סי' יג ס"ק יז]. והיינו שעושים זאת בהערמה, הוא נותן לאומן פירות שביעית במתנה, ותמורת זה האומן עושה פעולה עבורו בלי

לקבל שכר.

ומצינו אופן נוסף של הערמה ע"י מתנה כנגד מתנה, בברייתא המובאת בגמ' סוכה [דף מא:], מי שיש לו סלע של שביעית וביקש

ליקח בו חלק כיצד יעשה, ילך אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בסלע פירות ונותן לו [פי' ובמשיכת הפירות מתחלל הסלע

על הפירות בדרך מקח], וחוזר ואומר לו הרי פירות אלו נתונים לך במתנה, והוא אומר לו הא לך סלע זו במתנה, והלה לוקח

בהן מה שירצה. [והיינו שהחנוני מקבל לידו את הפירות הקדושים מעתה בקדו"ש, ובעה"ב מקבל את הסלע שהוא כעת חולין

ורשאי לקנות בו מה שירצה. ונמצא שעשו כאן חילול דרך מקח בדרך הערמה, שהיתה כוונתו ליתן אח"כ את הפירות והמעות

זה לזה ולהחזיר את המקח, ואם היו מחזירים את המקח שוב בדרך מכירה, היתה חזרת קדו"ש וחלה על הדמים, ולכן מחזירים

בהערמה במתנה תמורת מתנה].

קנין הלכה

מראי מקומות

הלכה יב

מקורות להלכה - לעזרת המעיין

משנה פ"ח מ"ד, ר"ש רא"ש ורמב"ם ושנות אליהו.

ירושלמי פ"ח ה"ד.

רש"י ותוס' ע"ז דף סב. ד"ה לקוט.

חזו"א סי' יג ס"ק טז ד"ה מ"ד.

רדב"ז על הרמב"ם בהלכה זו.

חזו"א סי' יג ס"ק יט ד"ה ע"ז.

תוס' ע"ז דף סב: ד"ה חמרים.

תוספתא פ"ה ה"ז.

חזו"א סי' יג ס"ק יז ד"ה ובתוס'.

מראה מקומות

מקור הדין של האומר לפועל לקוט ירק היום הוא במשנה פ"ח מ"ד המובאת גם בגמ' ע"ז דף סב.

ונאמרו בהלכה זו ב' אופנים:

א. האומר הא לך דינר ולקוט לי ירק היום, שכרו מותר.

ב. ואם אמר לקוט לי בו ירק היום, שכרו אסור.

ונחלקו הראשונים בביאור החילוק בין האופנים האלו:

א. מרש"י [ע"ז דף סב. ד"ה לקוט] וכן מתוס' [שם ד"ה לקוט] משמע שהחילוק הוא שהאומר לפועל לקוט לי ירק, הפועל

מגביה את הירק מתחילה עבור בעה"ב, והמעות שקיבל הם שכר פעולה גרידא, ובוה לא חלה קדו"ש על המעות,

אך בסיפא הפועל זוכה בירק מתחילה לעצמו, ואח"כ הוא מוכר את הירק לבעה"ב, ובוה אכן הדמים נתפסים בקדושת

שביעית כדמי מכר.³³

ב. מלשון הרמב"ם שכתב ברישא "ולא קנסו את הפועל להיות שכרו כדמי שביעית", ובסיפא כתב "ואם אמר לו וכו'

ה"ז כדמי שביעית", דייק הרדב"ז דסובר הרמב"ם שגם בסיפא אין אלו דמי שביעית מן הדין אלא רק מחמת קנס, ומשמע שסובר

שגם בסיפא אין הפועל זוכה בפירות לעצמו, אלא לבעה"ב, והשכר שהוא מקבל הוא שכר פעולה, אלא שהיות ולא שכרו בסתמא

לכל היום אלא שכרו עד שילקט לו שווי דינר, אין זה "שכיר יום" אלא "שכיר ירק" ושייך לקונסו.

ג. הר"ש והרא"ש וריבמ"צ הביאו את הירושלמי [פ"ח ה"ד] שהקשו בו מה בין רישא לסיפא, והשיבו דמהלכות של

עמעום הוא. ופירשו הראשונים הכוונה, דאה"נ דהיה ראוי לאסור גם ברישא אלא שעמעמו עליו והתירוהו, והיינו

שאין החילוק ברור כל כך.

ד. הר"ש והרא"ש מביאים מהירושלמי טעם נוסף, דאמר ר"ל דמיירי באופן שמראה הבעה"ב לפועל את הירק, דבוה אין

ביאורים והערות

33. והחזו"א [וסי' יג ס"ק טז ד"ה מ"ד] הקשה ע"ז, דכיון שמבואר בתוס' [ב"מ דף כט. ודף מג.] שאדם שהקדים מעות עבור מקח מותר למוכר להשתמש בהן מיד ולהוציאן, א"כ כבר קנאן המוכר והן הלואה בידו, וכאשר הפועל מביא לו את הירקות אין כאן מעות שתחול עליהן קדושת שביעית. ותירץ החזו"א [סי' יד ס"ק ה] דצ"ל דכיון שנתן לו את המעות ע"מ ליתן לו את הירק מיד באותו היום ולא לאחר זמן, לכן החמירו לחושבן כדמי שביעית.

קנין הלכה

מראי מקומות

הפועל טורח למצוא ירקות אלא רק מלקט, ונמצא ששכר רגליו הוא נוטל, [ולכאורה הכוונה כרש"י דבכה"ג אין הפועל מוכר לו ירק אלא מקבל שכר פעולה], משא"כ כשאינו מראה לו והפועל טורח לחפש, הוי כמוכר לו את הירק והוי כסחורה. וריו"ח התיר אף כשאינו מראה לו, דהוי כאילו מראה לו, דהקילו בשביעית דרבנן.

האם פעולתו של הפועל ללקט את הירק היא מותרת

לפום ריהטא משמע שהפועל אינו עובר איסור בלקיטת הירק, והנידון במשנה הוא רק לגבי המעות הניתנות לו, אם הן נחשבות כרמי שביעית או שאינן אלא שכר פעולה בעלמא. אך מדברי הרמב"ם [הלכה יג] למדו בתוס' אנשי שם [פ"ח מ"ד] ובחזו"א [סי' יג ס"ק יט ד"ה ע"ז] דלשיטתו מיירי בפעולה אסורה, שהרי הרמב"ם [שם] נקט שדין חמרים שגורו על שכרם שייחשב כרמי שביעית הוא בפירות של עבירה, ולא בפירות של היתר ושלא נעשתה בהם עבירה, וכיון שהרמב"ם הקשה שם מפני מה קנסו בחמרים ולא בפועל, יש ללמוד שגם בפועל מיירי במלאכה אסורה. וכתב החזו"א דצ"ל שהפועל מלקט בשדהו של בעה"ב, ומלקט את כל השדה, ובכה"ג יש איסור בליקוט זה, שהוא כדרך הבעלים ואפ"ה לא גזרו בו משום ששכרו מועט, משום כדי חייו.³⁴ גם מלשון תוס' [ע"ז דף סב: ד"ה חמרים] דייק החזו"א דמיירי בפועל העושה איסור בליקוטו, שכתבו תוס' דחמרינן נפיש אנריהו ורווחי טפי ודמו טפי לסחורה, ולמד מזה החזו"א שגם שכרו של הפועל דמי לסחורה ואסור לעשות כן לכתחילה, אלא שלא גזרו לאסור את השכר בדיעבד כרמי שביעית.³⁵

באילו ירקות מיירי במשנה

כתב הרמב"ן [פרשת בהר] דעל כרחנו מיירי המשנה בירקות שאין בהם איסור ספיחין, כגון ירקות הגדלים בשדה בור ושדה ניר, עיין רמב"ם לעיל [פ"ד ה"ג-ה"ד]. וכ"כ הכסף משנה, והגר"א בשנות אליהו. והר"ש [פ"ט מ"א] כתב דמשנה דידן באומר לפועל, מיירי בירקות של שיטת שנכנסו לשביעית, דסובר הר"ש שאין בהם איסור ספיחין. [משא"כ הרמב"ם דס"ל בירקות שיטת שנלקטו בשביעית אסורים משום ספיחין, וכפי שנתבאר לעיל (פ"ד), לשיטתו צריך להעמיד בסוג ירקות שאין בהם איסור ספיחין כלל].

השובר כמה פועלים ללקט לו ירק

בתוספתא [פ"ה ה"ז] איתא "הוא לוקט ובנו מוכר על ידו, ר"ש בן אלעזר אומר אף ישכור פועלים ויכניס לתוך ביתו", וכתב החזו"א [סי' יג ס"ק יז ד"ה ובתוס'] דלא אתפרש אם רבנן פליגי על רשב"א ואסרי לשכור פועלים, ומשמע דפליגי, ומ"מ מותר לומר לפועל לקוט לי ירק היום, וצ"ע. [והיינו שהחזו"א נוטה לומר שרבנן אוסרים לשכור פועלים ללקט עבורו, אך פועל אחר שרי, כמבואר במשנה דידן].

ביאורים והערות

34. לפי מש"כ החזו"א [סי' יב ס"ק ו ד"ה ונראה] שהאיסור דרבנן ללקט יותר מהכמות שהתירו חכמים, נאמר גם כשמלקט בשדה של אחרים ולא רק בשמלקט משלו, לא היה צריך להעמיד כאן בדוקא במלקט משדהו של בעה"ב ובמלקט את כל השדה, אלא כל שמלקט יותר מהכמות שהתירו ה"ז פעולה אסורה, אף במלקט משדה של אחר, ולכאורה ה"ה במלקט משדה של הפקר.

35. אמנם לכאורה היה מקום לפרש בדעת תוס' שרק בחמרים, הואיל ויש להם ריוח מרובה, לכן דמי טפי לסחורה ואסור לעשות כן, משא"כ בפועל לא דמי לסחורה כלל, וכ"כ בספר חוט שני.

קנין הלכה

מראי מקומות

הלכה יג

מקורות להלכה - לעזרת המעיין

תוספתא פ"ו ה"ח.

ירושלמי פ"ו ה"ח.

גמ' ע"ז דף סב. אמר ר' יוחנן קנס הוא וכו'.

תוס' שם ע"ב ד"ה התמרים ורשב"א וריטב"א.

מראה מקומות

מקור הדין הוא בתוספתא פ"ג ה"ח, הובאה בגמ' ע"ז דף סב.

עיי"ש דנחלקו האמוראים בפשט הברייתא:

א. לפי אב"י הכוונה שמותר ליתן להם שכר מהפירות שהם הובילו, ואף שאין משלמים שכר שכיר מפירות שביעית עושה

זאת בדרך מתנה, שנותן להם את הפירות בדרך מתנה והם מוותרים לו על השכר, וכעין המובא לעיל [הלכה יא].

ב. לפי רבי יוחנן ורבא קנסו את החמרים שיהא שכרם כחלפי פירות שביעית וצריך לנהוג בזה קדושת שביעית, והטעם

שקנסו בחמרים ולא קנסו בפועל [לעיל הלכה יב], משום דחמרים שברן מרובה.

ונחלקו הראשונים בקנס זה שקנסו את החמרים:

א. הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והריטב"א פירשו דמיירי שהחמרים עסקו בפירות של איסור, ולכן קנסו אותם, ומקור הדבר

הוא בירושלמי [פ"ח ה"ו עיי"ש שנחלקו אמוראי בזה]. והרמב"ם פירש דפירות של עבירה היינו משום שאספו מן השדה

יותר מן המותר, ³⁶ והרמב"ן [הובא ברשב"א ובריטב"א] פירש שמדובר בפירות אחר זמן הביעור שנאסרו.

ב. תוס' [דף סב: ד"ה החמרים] והראב"ד [מובא ברשב"א ובריטב"א] פירשו דלא איירי בפירות של עבירה, אלא תוס' פירשו שהואיל ויש לחמרים הרבה רווחים ה"ז דומה לסחורה, [ואסרו להם להוביל את הפירות, ואם עברו והובילו

קנסו שינהגו בשכר שקיבלו קדושת שביעית], ולפי הראב"ד לא עברו החמרים איסור, ואין זה קנס ממש, אלא שהיות

וקרובים הם להכשל באיסור, לכן גזרו שינהגו בשכרם קדושת שביעית.

הלכה יד

מקורות להלכה - לעזרת המעיין

משנה פ"ח מ"ד, ירושלמי שם ה"ד.

פירושי ר"ש, רא"ש ורימב"צ.

פירוש משנה ראשונה למשנה זו, ורש"ש.

רידב"ז פ"ז ה"י.

מראה מקומות

מקור הדין הוא במשנה פ"ח מ"ד ובירושלמי שם ה"ד.

ונאמרו שני פירושים בביאור המשנה:

ביאורים והערות

36. כתב החזו"א [סי' יג ס"ק יט] דהיינו שאספו את כל הפירות השדה משדהו של הבעלים ששכרם, וליקוט זה אסור מן התורה הואיל ונהג כדרך בעלים, ועיין בהערה בהלכה הקודמת.

קנין הלכה

מראי מקומות

א. בירושלמי איתא שההיתר הוא לפי שירקות שדה מצויין. ומהר"ש והריב"מ צ"ח והרא"ש נראה שגרסו בירושלמי "ועבדין דין לדין מתנת חינם לפי שירקות שדה מצויין". והיינו דסובר הירושלמי שבאופן זה שנותן לו כבר והוא מבטיח לו להביא לו מירקות שילקט מהשדה, הרי הם מתכוונים למתנה תמורת מתנה, ולא למכירה גמורה של הככר, שאז יחשב הפירעון בירקות כפירעון חוב בפירות שביעית. [ואם לא היו ירקות שדה מצויים, היינו אומרים שאין דעת הנחתום סומכת עליו שיביא לו ירקות בתמורה, וממילא כוונתו למכירה גמורה, והתשלום בירקות הוא פירעון חוב בשביעית ואסור].

ולפי פירוש זה שהם נותנין זה לזה מתנת חינם לא תחול קדושת שביעית על הככר, כיון שאינה ניתנת כחליפי הירקות, אלא כמתנה.

הרמב"ם מפרש שאין כאן מתנת חינם אלא הן מחליפין את הככר בירקות השדה, ואף שירקות השדה עדיין אינם בידו, מ"מ אנו דנים אותם כחליפי הככר, ולא כפירעון חוב הנוצר ע"י מכירת הככר.

וכתב הרמב"ם שהככר מתקדשת כדין דמי שביעית, ונמצא שהרמב"ם והר"ש נחלקו לדינא אם הככר מתקדשת, וכ"כ הרש"ש, שלא הרמב"ם הככר מתקדשת ולהר"ש אינה מתקדשת.³⁷

והנה מסתימת הדברים משמע שהככר מתקדשת בקדושת שביעית אף באופן שהיא תאכל לפני שהקונה יביא לנחתום את הירקות, ולכאורה צ"ע למה באופן זה חלה קדושת שביעית על הככר, והרי אם קנה פירות שביעית בהקפה ושילם את הדמים רק אחרי שהפירות נאכלו, אין קדושת שביעית חלה על הדמים, כמבואר בגמ' [ע"ז דף סב:]: ובראשונים [שם], וא"כ לכאורה ה"ה איפכא. וצ"ל דכיון שירקות שדה מצויים לכן אנו דנים זאת כאילו כבר העמיד לו ירקות כנגד הככר שנתן לו, ולכן נתנו בזה מדרכני דין חליפי פירות השביעית.

למה אין איסור סחורה בנתינת הירקות תמורת הככר

לשיטת הרמב"ם שהככר והירקות הם תמורה זה לזה [ולא מתנה כנגד מתנה], יש לעיין למה אין נתינת הירקות תמורת הככר אסורה מדין סחורה, וי"ל דכמות מועטת מותר למכור כמבואר ברמב"ם [הלכה א]. אמנם הרמב"ם [פיהמ"ש] כתב דהחלפה מותרת בפירות שביעית, ולכאורה כוונתו לומר דאף אם יחליף כמות מרובה של פירות, מ"מ אין זו צורת סחורה שנאסרה בפירות שביעית. [ובספר משנה ראשונה תמה על הרמב"ם שהתיר להחליף פירות שביעית, וצ"ח לפיהמ"ש (פ"א מע"ש מ"א) שכתב דהחלפה כמכירה].³⁸

באילו אופנים רשאי אדם לשלם חוב בפירות שביעית

א. הרמב"ם במשנה זו כתב שהחלפה מותרת בפירות שביעית, ואף באופן שנותן את הפירות אחר זמן ולא בשעת נטילת הככר, מ"מ כיון שמתחילה התנה עמו שישלם לו בפירות האלו, והם מצויים בשדה, לכן הוא כהחלפה ולא כפירעון חוב בפירות שביעית.

ב. כתב הריב"ז [פ"ז ה"י] דחוב שנוצר מכח פירות שביעית מותר לפורעו בפירות שביעית, ולכן אם קנו פירות שביעית בהקפה

ביאורים והערות

37. ובספר משנה ראשונה כתב שברמב"ם נוספה תיבה אחת שאינה לפנינו במשנה, דהרמב"ם כתב וז"ל לכשאלקוט ירקות שדה אתן לך "בו" עכ"ל, ולשון זה מורה יותר שהירקות ניתנים כתשלום עבור הככר, משא"כ הירושלמי והר"ש שלא גרסו תיבת "בו", שייך טפי לומר שאין כאן החלפה ממש, רק נותנים מתנת חינם זה לזה.

38. ולכאורה י"ל דנהי דהחלפה כמכירה היינו דוקא במע"ש שכל מכירה נאסרה בו, אבל בשביעית שמכירה מועטת מותרת, משום שהאיסור אינו "מכירה" אלא האיסור הוא "סחורה", י"ל דהחלפה אינה צורת סחורה.

קנין הלכה

מראי מקומות

רשאי לפרוע את ההקפה בפירות שביעית. והביא ראייה לזה מהמשנה במע"ש [פ"ד מ"ו] שאם קנה פירות מע"ש מחבירו, ונתכוונו שהפירות יתחללו על הדמים שינתנו עבורם, ובזמן שהקונה משך את הפירות ע"מ לקנותם היו שוים ב' מעות, ואח"כ בשעה שנתן את הדמים הוזלו הפירות והן שוים מעה אחת, נמצא שבזמן שהחילול הל, שהוא זמן גתינת הדמים, די לחלל את המע"ש על מעה אחת, אך מצד התחייבות המקח חייב הוא ליתן ב' מעות, כפי שהתחייב בזמן המשיכה, ולכן גותן לו ב' מעות, אך רשאי ליתן לו את אחת מהמעות האלו ממעות מע"ש, ואת המעה האחרת יתן ממעות חולין כדי שהפירות יתחללו עליה. והרי קי"ל דמע"ש אין פורעין בו את החוב ואין מחליפין אותו, ואיך משלם לו עבור הפירות ממעות מע"ש. ולמד מזה הרידב"ז דשאני התם שהחוב נוצר מכח קניית פירות של מע"ש, וחוב כזה אפשר לפרועו גם ממעות מע"ש, וכתב דה"נ לענין שביעית, אף שאין פורעין מדמי שביעית, מ"מ אם החוב נוצר מכח קניית פירות שביעית, [כגון כשמכר כמות מועטת או בלקח והותיר], רשאי לפרוע בפירות שביעית, וראה הערה³⁹.

הלכה טו

מקורות ההלכה - לעזרת המעיין

משנה פ"ד מ"ב, ר"ש ורא"ש ורמב"ם

משנה עדיות פ"ה מ"א, ופירוש הראב"ד ור"ש משאנץ.

רמב"ן ע"ז דף נא. ד"ה הא דתנן, ר"ן על הרי"ף שם ריש דף כד..

חזו"א סי יג ס"ק כג.

משנה פ"ט מ"ט ר"ש ורמב"ם.

מראה מקומות

מקור הדין של אכילת פירות שביעית בטובה או שלא בטובה הוא במשנה פ"ד מ"ב, דב"ש אמרו דאין אוכלין פ"ש בטובה, וב"ה התירו בין בטובה ובין שלא בטובה. ונחלקו הראשונים בכיבוד ענין אכילה בטובה:

א. הר"ש והרא"ש והרימב"ז פירשו שהאדם שבא ללקט מן ההפקר מחזיק טובה לבעלים על שהרשה לו ליקח הפירות,

וב"ש אסרו זאת דהא הפירות הם הפקר דרחמנא אפקרינהו, ואם מחזיקין לו טובה ה"ז נראה כמלקט מן השמור.

ב. בלשון הרמב"ם ביד החזקה משמע, שהכוונה שהבעלים מתנהג כאילו הוא עושה טובה ומרשה לאכול מהפירות, וב"ש

אסרו זאת שהרי הוא מצווה להפקיר ואינו עושה טובה.⁴⁰

ביאורים והערות

39. בספר חוט שני דין לומר דההיתר הזה נאמר רק באופן שכאשר מכרו או הללו את פירות השביעית היתה דעתם לפרוע בפירות שביעית, [כעין המשנה במע"ש שהיתה דעתם שהפירות יתחללו על המעות ויהיו ביד המוכר מעות קדושות בקדושת מע"ש], אבל אם מכרו פירות שביעית ע"מ לקבל מעות, ואח"כ בא לפרוע חובו בפירות, י"ל דאסור, אף שהחוב נוצר מכח פירות שביעית, דלזה אין ראייה מהמשנה הנ"ל. [ונמאידך גיסא לא סגי בזה שהתנו מראש לפרוע בפירות שביעית, אלא בעינין שני תנאים, שהחוב נוצר מכח פירות שביעית, וגם שהיתה דעתם שישלם לו בפירות שביעית, אך חוב שנוצר שלא מכח פירות שביעית, אין לפרועו בפירות שביעית אף אם היתה דעתם מתחילה לעשות כן].

ולכן כתב ששכנים הלויים זה מזה פירות שביעית יוכלו לפרוע בפירות שביעית רק אם היתה דעתם על כך בתחילה. [ומסתבר שאם בסתמא זו דעתם, כגון שלוח פירות באמצע שנת השמיטה וסתמא דעתו לפרוע תוך כמה ימים, שבודאי יהיה זה מפירות שביעית, גם זה הוא כאילו התנו על כך מראש, ושרי].

40. וברמב"ם [פיהמ"ש בתרגום החדש] משמע שפירש כהר"ש, שענין טובה היינו בחזקת טובה והיינו שהמלקט את הפירות מחזיק טובה,

קנין הלכה

מראי מקומות

ובמשנה עדיות [פ"ה מ"א] איתא דב"ה אומרים שאין אוכלים פירות שביעית אלא בטובה, ואסור לאוכלן שלא בטובה. ונמצא שהמשנה בעדיות מביאה את דעת ב"ה באופן שונה מהמשנה בשביעית. עוד מתבאר במשנה [שם] דשלא בטובה חמיר טפי מאשר בטובה, וזה דלא כהמשנה בשביעית שמתבאר שבטובה חמיר טפי.

וכתבו הראב"ד והר"ש משאנן [בעדיות] שהטעם של ב"ה שאסרו לאכול שלא בטובה, הוא משום דחיישינן שמא יתגל לבוא לחצירו של חבירו וללקוט פירות ללא רשות גם בשאר השנים.

ומ"מ להלכה קי"ל כדעת ב"ה וכפי שהובאה שיטתם במשנה בשביעית, דאוכלין בין בטובה ובין שלא בטובה. כתב הרמב"ן [ע"ז דף נא. ד"ה הא דתנן] שאין היתר אלא להחזיק טובה בדברים, ולא ליתן לבעלים הנאת ממון, דזה כסחורה. 41 והר"ן [ע"ז שם, דף כד: מדפי הר"ף] התיר גם הנאת ממון מועמת. ובחזו"א [סי' יט ס"ק יז וס"ק יט] מבואר שפסק לאסור בזה כהרמב"ן. [ועיי"ש שצ"ח שגם דעת הראב"ד לאסור, כמובא בר"ן שם].

מי שנתנו לו פירות שביעית במתנה וכו'

המקור לדין זה הוא במשנה פ"ט מ"ט. ועיי"ש בפיהמ"ש לרמב"ם ובר"ש וברא"ש שהביאו שנחלקו בירושלמי ר"ל וריו"ח: א. ר"ל פירש דאיירי בפירות עבירה, ופי' הר"ש והרא"ש בפירות שלא נתקיימו בהן מצות הביעור, ור"א סובר שיחלק את הפירות האלו למי שאוכלן אחר הביעור, [במשנה פ"ט מ"ח איתא דר' יהודה סבר שעניים אוכלים אחר הביעור], והכ"א אומרים דאכתי חוטא נשכר, דגם היורש או המקבל אוכל מהן ונמצא המוריש או נותן המתנה חוטא נשכר, שלא ביער את הפירות ויורשו אוכלן, ולכן לפי חכמים מוכרים את הפירות והדמים מתחלקים.

ב. ר' יוחנן פירש שהמשנה איירי בפירות של היתר, ור"א שמותי הוא ואזיל כשיטת ב"ש שאסור לאכול פירות שביעית בטובה, והיורש או מקבל המתנה יחזיקו טובה למוריש ולנותן, 42 ולכן אמר ר"א שלא יאכלם היורש לבדו, אלא מחלקים אותם לו ולאחרים. וחכמים שאמרו לר' אליעזר דנמצא חוטא נשכר אמרו זאת לשיטתו של ר"א, שלדברך שאתה סובר כב"ש עדיין יש כאן איסור, שהיורש אוכל את הפירות עם שאר בני אדם, אלא ימכרו הפירות לו, פירוש שיתן את דמו הפירות ויחלקם, כדי שלא יהנה מהם.

[וכל זה שלא אליבא דהלכתא, דקי"ל כב"ה שאוכלין בטובה ושלא בטובה. ולכן הרמב"ם ביד החזקה סמך את שתי ההלכות זו לזו, דמאחר שבפסק דאוכלין פ"ש גם בטובה, ממילא אין שום איסור למי שירש או קיבל במתנה פירות שביעית לאוכלן בעצמו, דכשם שרשאי הוא לאכול פירות מן השדה אף כשמחזיק טובה לבעלים, כן רשאי הוא לאכול מה שקיבל במתנה].

ביאורים והערות

וע"ע בפיהמ"ש [פ"ט מ"ט] דג"כ משמע כהר"ש.

עיין ברש"ש שכתב דמכח הדין הזה שמוותר להחזיק טובה לבעלים אף שהם מצווים להפקיר, יש ליישב את המנהג שאומרים לכהנים אחר ירידתם מן הדוכן ישר כוחכם, אשר רבים תמהו ע"ז כיון שהם מצווים בכך ועוברים בשלש מצוות עשה אם לא בירכו, דהא ה"נ מצווין הבעלים להפקיר ואפ"ה מותר להחזיק להם טובה.

41. כתב החזו"א [סי' יג ס"ק כג] שאין הכוונה לסחורה ממש, אלא דאם הבעלים מקבל ממון ה"ז נראה כאילו אינו מפקיר את הפירות אלא מוכר אותם.

42. לכאורה צ"ע דהא אם המוריש או נותן המתנה ליקט את הפירות מן ההפקר, א"כ הם ממנו לכל דבר, ולכו"ע רשאי להחזיק לו טובה אם יתנם במתנה. וכתב החזו"א [סי' טו ס"ק יג] דע"כ לריו"ח איירי בפירות מחוברים לקרקע, ובעל הקרקע נהג בהם כאילו הוא הבעלים ונתנם לו במתנה או הוריש, ור"א אומר שינתנו הפירות לאוכליהם, ועיי"ש עוד בחזו"א מה שהאריך בזה.

שאלות לחזרה על החומר הנלמד בחודש אדר תשע"ה

הלכות שמיטה

מיוסדות על הרמב"ם, הכס"מ ומהר"י קורקוס

פרק ו

- א. (1) מנלן שאין עושים סחורה בפירות שביעית?
(2) הסוחר בפירות שביעית האם כשר לעדות?
- ב. פירות שביעית שנמכרו;
(1) האם דמיהם קדושים בקדושת שביעית, ומה יעשה בהם?
(2) הפרי הנמכר האם נשאר בקדושתו, ומנלן?
- ג. (1) קנה פירות שביעית, האם מותר לו או לבנו למוכרם, הרבה או מעט?
(2) לקט פירות שביעית, האם מותר לו או לבנו למוכרם, הרבה או מעט?
- ד. האם מותר לצבוע מקליפי פירות שביעית – בשכר או בחנם?

הלכה ג-ה

- ה. כשהותר למכור פירות שביעית;
(1) האם מותר למוכרן במדה או במשקל או במנין?
(2) דברים שדרכן להאגד לבית, האם מותר לאוגדן למוכרן בשוק כדרך שאוגדין לבית או לשוק?
(3) דברים שדרכן להאגד רק לשוק, האם מותר לאוגדן למוכרן בשוק?
(4) באר האם נחלקו הרמב"ם והראב"ד בהלכה זו?
- ו. פירות חוץ לארץ שנכנסו לארץ, האם מותר למוכרן במדה או במשקל או במנין?

הלכה ו-ז

- ז. חומר בשביעית מבהקדש;
(1) מה הטעם שהפרי נשאר בקדושת שביעית אחר שמכרוהו?
(2) ומה הטעם שהדמים נתפסים בקדושת שביעית?
- ח. (1) לקח בפירות שביעית בשר וכדו', מי חייב בביעור בשעת ביעור שביעית?
(2) לקח בפירות שביעית בשר וכדו', מכר הבשר וקנה דגים, מכר הדגים וקנה דבש, מי מהם קדוש בקדושת שביעית?

הלכה ח-ט

- ט. פירות שביעית - פרי ראשון ופרי שני - האם מתחללות דרך מקח או דרך חילול?
י. (1) האם מותר למכור פירות שביעית ולקנות תמורתן בהמה חיה או עוף חיין, ומה הטעם?
(2) האם מותר לקנות בדמי שביעית בהמה חיה או עוף - חיין או שחוטין - זכרים או נקבות, ומה הטעם?

הלכה י-יא

- יא. באר, האם מותר להשתמש בדמי שביעית לדברים דלהלן, ומה הטעם;
(1) לפרוע חוב?
(2) שושבינות?
(3) תשלום גמולין?
(4) לפסוק מהם צדקה לעניים בבית הכנסת?
(5) לקנות עבדים וקרקעות ובהמה טמאה?
(6) לשנות בהן קורבנות?
(7) לשלם לבלן, לספר ולספן ולשאר אומנים?
(8) לשלם לדולה מים מן הבור להשקותו או לצורך תשמישו?
- יב. האם מותר לסוך כלים ועורות בשמן של שביעית?

הלכה יב-יג

- יג. (1) האומר לפועל הא לך 100 נה ולקט לי ירק היום, האם שכרו מותר והאם הדמים כדמי שביעית?

- (2) ומה הדין אם אומר לו : לקט לי בו היום?
(3) ומה הסברא לחלק ביניהם?
(4) והאם יש נפק"מ בין זרעים שדרך לזורען לזרעים שגדלו מאליהן?
יד. חמרים שעושין מלאכה האסורה בשביעית ;
(1) האם השכר שהם מקבלים קדוש בקדושת שביעית?
(2) ומאי שנא משכר פועלים לשי' התוס' ולשי' הרמב"ם?

הלכה יד

- טו. הקונה ככר לחם ;
(1) האם מותר לשלם בדמי שביעית, ומה הטעם?
(2) כשאמר לו בשעת הקניה : כשאלקוט ירקות שדה אביא לך בו, האם מותר ומה הטעם?
(3) והאם הככר נתפס בקדושת שביעית?

הלכה טו

- טז. (1) האם אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה?
(2) ומה הפירוש בטובה ושלא בטובה?
יז. מי שקיבל פירות שביעית במתנה או בירושה, ינתנו לאוכליהן או ימכרו וכו', ומה הטעם?

שאלות הנוגעות למעשה בחומר הנלמד בחודש אדר תשע"ה הלכות שמיטה

א. קיבל משלוח של פירות שביעית.

1. נשאר לו פירות מיותרים שאין לו צורך בהם, האם מותר לו למכור אותם.
2. וכן אם ליקט פירות שביעית, ונשאר לו פירות שאין לו צורך בהם, האם מותר לו למכרם.
3. והאם יכול לכתחילה ללקט פרות על דעת שאם ישארו מיותרים ימכור, - וכן ההולך ללקוט לעצמו אתרוג ומחפש מהודר האם יכול ללקט כמות בחישוב שאת המיותרים ימכור, והמהודר יבחר לעצמו.
4. והאם יועיל שיתן לאדם אחר שימכור עבורו.
5. וכן פירות שנמכרים בהיתר, או מאוצר ב"ד, או מחולקים, רק בארגזים ויש לו צורך בכמות קטנה, האם מותר לו לכתחילה לקנות או לקבל ארגז ע"ד למכור את מה שלא יצטרך.
6. והאם ישנה כמות מסויימת שמותר לקטוף או לקנות ע"מ למכור ברווח גבוה או נמוך.
7. האם יש חילוק בזה בין אם סתם קוטף משדות הפקר או שקוטף משדה שלו.
8. קנה באופנים המותרים כמות גדולה של פירות, ונותרו לו האם יכול למכור אותם באותו מחיר שקנה או אפילו במחיר יותר גבוה.
9. האם בכל הנ"ל יש חילוק בין אם מוכר סתם את הפירות, או שמוכרם ע"מ לקנות בהם מוצרים אחרים.

תשובה א' – ה"א- ב - יסוד סחורה וגדריה ודיניה

נחלקו הראשונים בביאור לשון המשנה והדינים היוצאים ממנה לגדרי איסור סחורה, ומהו איסור סחורה עצמה, ומה הדברים הדומים לה או היוצאים ממנה. - לדעת הר"ש לו עצמו אסור ללקוט ע"מ למכור, אבל אחר מותר למכור, וזהו דתנן שבנו מוכר כלומר אפילו בנו, - אבל ליקט לעצמו והותר מותר למכור, אמנם רק כשלוקט מעט אבל אם לוקט כמות כזו שנראה שלוקט ע"מ למכור אסור ואפילו ע"י אחר. - אבל לקנות ע"מ למכור ולהרויח, חשיב טפי סחורה, ובזה אפשר שהוא גם בכלל איסור סחורה ואסור גם למכור ע"י אחר. - לדעת הגר"א ללקוט ע"מ למכור מותר, ורק לקנות ע"מ למכור אסור, - לדעת תוס' מעט מותר בין ליקח ובין ללקוט ע"מ למכור, אבל אסור למכרו בשוק, - וה"ה אם לקח ע"מ לאכול והותר מותר למכור ובזה מותר אפילו בשוק. - חזו"א סימן י"ג סק"ז שכשהוא לוקט ע"מ לתת לאחר שימכור אסור, כי השני הוא לוקח ומוכר, ורק אם יתן לאחר במתנה והוא אח"כ ימכור לעצמו מותר, - וכן כל דבר המזדמן אינו בכלל סחורה ולכן מותר לקבל מתנה ולמכור. - ויסוד הדברים שמה שלקח לעצמו ונשאר, אינו נחשב מהות של עשיית סחורה אלא שימוש, וממילא אינו חיסרון מה שבפועל לבסוף נשתכר ממנו, ולכל היותר זה נראה כסחורה, וכן כשלוקט מעט ומוכר אינו נחשב כעושה סחורה אלא עוד צורה של השימוש בפירות לקנות ממנו דבר אחר, משא"כ במוכר הרבה לאגור וכדו' שמהותו הוא קיום וסחורה, ובפירות שביעית לא הותר אלא השימוש בפירות. - וכן קניה ע"מ למכור מהותו הוא עשיית סחורה משא"כ לוקט. - וברש"ס פ"ז מ"א ד"ה למכרו מבואר שבאופנים שמותר למכור הוא גם ע"מ להרויח, דכיון שלא נתכוין לכך הרי"ז כמציאה, - ובסדר השביעית סימן כ"ז ה-ו

כתב שאם ליקט שיעור מועט יכול למכרו, ואפילו לכתחילה מותר לו ללקוט מעט ע"ד למכור, ואח"כ יכול שוב ללקט מעט ולמכור. ובאופן המותר אין חילוק בין אם לקטו בעל הקרקע או אחר – אבל אם לקט הרבה ע"מ למכור אסור לקנות ממנו, כלומר למרות שלוקח קונה רק מעט. – ומאחר וטעם של מעט אינו תקנה אלא כעין מש"כ בתפארת ישראל שיש צורה שפעולתה מוגדרת כפעולה של סחורה כלומר של ריווח וצבירת ממון, ויש אופנים שלמרות שהוא מוכר ופעולתה מכירה, אבל במהותו אינו סחורה, וזה יסוד של מעט, ממילא אפשר שגם כאשר במקרה הצטבר לו הרבה מכל סיבה צדדית, מכירתה כבר לא נחשבת כפעולה של סחורה ומותרת.

ב. פירות נכרי.

1. האם מותר לסחור בהם כרגיל.
2. והאם מי שמקפיד עליהם דיני קדוש"ש מותר לו לקנות ממי שאינו מקפיד.
3. וכן מי שיש חשש על פירותיו שהם מהיתר מכירה האם מותר לקנות ממנו קצת פירות.
4. והאם מותר לאכול פירות אצל אדם שקנה אותם בצורת מכירה רגילה.

תשובה ב. - הל"א-ב, איסור סחורה על מי האיסור.

לדעת הנוב"י [אבה"ע ע"ז] איסור סחורה הוא רק על המוכר, ולדעת המקנה [נ"ב ע"א] גם על הלוקח, אמנם ללקוח יש איסור מצד לפני עיוור, אלא שבזה תלוי שאם המוכר סובר שמותר ויש לו על מה לסמוך אין לפני עיוור. ועיין אגרו"מ א"ח קפ"ז ד"ה ואף שגם אם סומך על הוראת יחיד אין בו משום לפני"ע, אמנם בחוט שני כתב שכאשר מעשה העבירה עצמה נעשית באמצעות שתיהם לא מהני שהעושה סומך על המתירים. - ובחזו"א סימן כ"ו סדה"ש ה' כתב שאם המוכר עשה באופן האסור, אסור ליקח ממנו, ועיין צה"ל פ"ו סק"ב, ומנח"ש ח"א מ"ד. - אמנם בדיעבד גם אם נעשה בו סחורה לא נאסר באכילה כ"כ בחזו"א סדה"ש סוסק"א.

ג. הגיעו לנקודות המכירה ממחסן הפירות משלוחים ארוזים של פירות או ארגזים עם פירות.

1. כאשר ארזו כל שקית לפי מספר רק בשביל הסדר, האם מותר למוכרם בצורה זו.
2. והאם יועיל שימכרו את השקיות עצמם בלי מספר – וכן להיפך האם מותר למכור מספר מדוייק של שקיות או אריזות לכל אחד, כאשר לא ידוע במדוייק כמה פירות יש בכל אריזה.
3. האם צריך גם לדאוג לכך שהנכרי המביא את פירותיו למכירה יביאם רק בכמות משוערת לא במידה מדוייקת.
4. בועדות השמיטה שמשדלים להביא הרבה סחורה מחו"ל ויחס הכמות בין פירות עכו"ם לחו"ל משתנה בעיקר לפי המצב בשוק, האם מותר להם למכור את פירות חו"ל במידה מדוייקת כבשאר השנים.
5. אם רק חקלאים או סוחרים קבועים יודעים להבחין אלו פירות הם מחו"ל האם מותר למוכרם כרגיל. – וכן האם יועיל לזה שעל כל אריזה וארגז יהיה כתוב שהוא תוצרת חו"ל.
6. והאם מותר למכור יין של שביעית בחביות שעל כל אחת מהם מסומנת הכמות, וכן למכור בבקבוקים שהכמות שלהם ידועה.

7. והאם מותר למלא שקיות, ארגזים או חביות לפי כמות מסויימת ולמכור מבלי לומר ללוקח את מידתה אלא כאילו מוכרה באומד. – או אפילו לא למלאות לפי מידה מדוייקת אלא שהמוכר מחמת שרגיל בכך יודע לשער מדוייק כמה הכניס.
8. ואם אינו יודע מה כמות הפירות שבארגז אבל מנסיונו ארגז מלא מפרי זה במחיר זה אין בו הפסד, האם מותר לו למכור בכזה צורת השערה ואומד.
9. והאם לאוצר ב"ד מותר למכור לפי משקל או כמות, – וכן כל אירגון שמחלק חנינם פירות שביעית האם מותר לו לחלק לפי משקל או מידה מדוייקת.
10. וכן כמה אנשים שקנו ביחד ארגז או שק פירות, האם מותר להם להתחלק בשווה לפי משקל מנין וכדו'.
11. וכאשר רוצה להכין בבית מאכלים מסויימים מפירות שביעית, האם מותר לשקול כמות מדוייקת. – וכן למדוד לצורך חלוקת כמות אוכל לכל אחד, או חסה למרור, יין לרביעית לליל הסדר, – או סתם להניח פירות שביעית על המשקל.

תשובה ג. – הל"ג-ד. – צורת המכירה

בר"מ הל"ג שלא ימכור במדה, משקל, מנין, שלא יהיה כסוחר בפירות שביעית, ולאגוד מותר בצורה שבבית, וגם פירות חו"ל אין מוכרין במשקל. – ובראשונים נאמרו כמה טעמים לאיסור מכירה במשקל וכדו' או כדי שימכרו בזול, או כדי שלא יהיה נראה כסוחר בפירו"ש, או כדי שיזכרו שהם פירות שביעית וינהגו בהם קדוש"ש, ובגר"א שבצורה של משקל וכדו' הרי"ז צורת בזיון. – ובחזו"א סימן י"ד סק"ב ד"ה פ"ח מבואר שאפילו אם מוכר הרבה חבילות ביחד והרי"ז אסכרה, אבל החבילות עצמם נעשו במנין או משקל אסור. – ובד"ה ר"מ מבואר שהאיסור למכור פירות חו"ל במשקל הוא רק כאשר רוב הפירות הנמכרים הם מאר"י ונכנס מעט מחו"ל, – וכן כאשר ניכר מהו מחו"ל אפילו אם רק למבין ניכר ולא מתחלף ג"כ מותר. – ובפאה"ש פ"ז בי"ש י"ב הביא תוספתא ופירשה שכאשר הוא במידה אסור למכור גם באופן שהלוקח אינו יודע שיש כאן מידה. – ויתירא מכך ע"פ ביאורו בירושלמי מבאר שגם כאשר המוכר אינו מודד, אבל יודע לכוין ולשער כמה הכניס אסור. – אבל בחזו"א ד"ה שם זה חולק בביאור הירושלמי, ולדבריו אפילו אם אינו יודע לכוין כמה יש בארגז, אבל יודע מנסיונו שבכזה גודל מול כזה מחיר אינו מפסיד אסור. – אבל הר"מ לא הביא דין הירושלמי כלל. – ועיין במשנ"י פ"ח אות י"א שדן האם חילוקי הטעמים יהיה נפק"מ האיסור רק על המוכר או גם על הלוקח, ונפק"מ האם יש סיבה לא לקנות מהנכרי פירות שביעית ע"פ מידה. – אבל בלשון הר"מ הוא להודיע שהם הפקר וא"כ פירות נכרי אם אינם הפקר שלא יהיה בהם כלל דינים אלו. – ובדברי הראב"ד על הר"מ מתבאר שלמדוד לצורך חישובים בבית מותר אמנם יל"ע שלדעת הגר"א יהיה בו משום בזיון, ועיין בביה"ל ד"ה כשמוכרין שדן בארוכה שגדר האיסור הוא עוד גדר בגדרי סחורה וממילא שאר אופנים מותר.

ד. הקונה פירות שביעית, משלם בציק, או מטבעות, או שטרות כסף.

1. האם צריך לנהוג בכסף קדוש"ש.

2. קונה פירות שביעית מנכרי, האם צריך, או עדיף, לקנות ממנו בהקפה.

3. קנה פירות מנכרי, והנכרי נתן לו עודף מכסף שודאי שקבלו עבור פירות שביעית, האם צריך לנהוג בכסף קדוש"ש.
4. ואם קונה פירות נכרי מיהודי האם המוכר צריך לנהוג קדוש"ש בדמים שקיבל.
5. ואם קיבל מהקונה ציק מידי, או שטרות כסף האם נתפס עליהם קדוש"ש.
6. מי שקיבל עודף מגוי שרוב מעותיו מקבל מבעלי חנויות ירקות, או אפילו מכיר ויודע שמעות אלו קיבל מהם, האם צריך לנהוג בהם קדוש"ש..

תשובה ד. – תפיסת דמים וחילולם, הל"ו- הל"ט.

לדעת הרש"ס פ"ט הל"ז ד"ה לענין גם הלוקח מהנכרי חל על הדמים קדוש"ש. וכן דעת השל"ה שער האותיות קל"ח, אבל לדעת המהרי"ט ח"א מ"ג למרות שיש על הפירות קדוש"ש, מ"מ בקניה מהם ונתינת הדמים כתמורה לא חל על אותם דמים קדוש"ש, - ומתוך צידוד דבריו שלמד דין זה מהא דבאו פריצים וחילולה מתבאר שאפשר שאפילו אם קיבל להדיא דמי פירות שביעית, כגון קיבל עודף מנכרי שרוב עיסוקו בפירות שביעית, ואפילו יודע שרוב מעותיו עכשיו הם מה שמקבל מבעלי חנויות ירקות שמעותיהם משכר פירות שביעית, מ"מ כשהמעות הגיע ליד העכ"ם פקע ממנו הקדוש"ש. ובחזו"א בסדה"ש אות ד' שכשלוקח מהגוי עצמו לא חל על הדמים קדוש"ש. [ועיין בחזו"א סימן סקי"ד] – ובחזו"א דמאי סימן ג' סקי"ב כתב שאפשר לחלל על כל מיני מטבעות שלנו למרות שאין להם כל שוי נחשב כסף, ועל שטרות נייר בפשטות ג"כ אבל אין עושין מעשה במה שלא שמענו מרבתינו. ועיין מנח"י ח"ו קכ"ט שאפשר שטרות נתמעטו כבכל פדיון מדכתיב קודש.

ה. קונה פירות שביעית ולא רוצה שיחול קדוש"ש על הכסף.

1. האם יועיל כאשר יקח את הפירות יניח בכליו, ירשום את המחיר כחוב, ומיד אח"כ יכנס ויפרע את החוב.
2. האם יש חילוק בין קונה במקום קבוע שהמוכר סומך עליו לבין קונה במקום שאינו מכיר, והמוכר לא סומך עליו.
3. והאם יועיל כאשר בתחלת החודש או היום יתן סכום כסף כתשלום מראש, לא כהפקדה על חשבון המאכלים שיקנה במשך הזמן.
4. והאם יועיל שישלם במקום ויסכם שאין זה תשלום אלא פיקדון עד סוף היום.
5. וכן במסעדה וכדו' שמשלמים אחרי האכילה עבור האכילה [באופנים שאין משום סחורה ואכ"מ] האם יש לחשוש על המעות שחל עליהם קדוש"ש וכן שמוסר דמי פירות שביעית לע"ה.
6. והאם מותר למי שיש לו מעות הקדושים בקדוש"ש לתתם בתחלת החודש לירקן או בעל המכולת ולקחת משך החודש מאכלים על סמך זה.
7. וכן להיפך האם יכול לתת לבעל מלאכה וכדו' תשלום מראש מדמי שביעית תמורת עבודה שיעשה אצלו לאחר זמן.

תשובה ה. – הל"ז – הל"א-י"ב-אימתי חל על דמיו קדוש"ש.

נחלקו הראשונים ובשו"ע יור"ד קמ"ג וקל"ב ס"א וביאור הגר"א שם סק"ד לענין ע"ז בלקח בהקפה והפירות עדיין בעולם האם חל על הדמים דמי ע"ז. – ולענין דמים תמורת פירות שביעית כתב בחזו"א י" סק"ג סוד"ה והכא בשביעית, וד"ה במש"כ דבהקפה, שלהלכה אפשר להקל שאם לקח בהקפה ואח"כ שילם לא חל קדוש"ש, – ורק אם דעת המוכר עדיין לא סמכה, או שהתנה את חלות המכר בתשלום, חל קדוש"ש, אבל בלא זה אם אינו משלם מיד בשעת גמר חלות המכר נהפך לחוב, ולא יחול עליו קדוש"ש. – אמנם אם התנה עמו שישלם מיד מצדד בסימן י"ד סק"ה ד"ה והא שהחמירו להחשיבו כדמי שביעית. – ובפשטות ממש"כ הר"מ הל"ד שהכח נשאר בקדוש"ש מבוואר שגם אם נתן מראש חל עליו קדוש"ש, אבל בתורת זרעים פ"ח מ"ד כתב שאם כבר השתמש במעות לפני שלקח את הפירות לא חל עליו קדוש"ש. – ובחזו"א סימן י" סק"ג ד"ה והכא כתב שהמעות נתפסין רק בחלות המכר או לפחות כשחל כבר לענין מי שפרע. – ואם נימא שכשאינו חל מיד לא נתפס הקודשה א"כ כל תשלום מדמי שביעית צריך להיות רק בשעת קבלת המאכל עצמו, ומ"מ מבוואר בהל"א נותנים עבור לדלות מים, וביאר החזו"א סימן י"ג סק"ב שמאחר ובפועל מחמת הדמי שביעית מקבל מאכל ואכלו בקדוש"ש ולא נתחללו אינו נחשב סחורה, מאידך דן בחזו"א שאם נותן מראש דמי שביעית ומקבל אח"כ תמורתו דבר שאינו קדוש שלא יחשב כסחורה כי קיבל רק אח"כ כתוצאה.

1. מזמין שמחה, חלק מהמאכלים הם פירות שביעית, וחלקם גם מתערובת של מאכלים של שביעית.
 1. כיצד יקבע את המחיר.
 2. האם יש חילוק בין אם מזמין את כל המאכלים בקיטריינג, או קונה לבד את כל המוצרים ומזמין רק טבח שיבשל.
 3. וכן טבח בישיבה או מוסד, או מסעדה, האם מותר לו לקבל שכר כאשר עיקר עיסוקו הוא בהכנת פירות וירקות שביעית.
 4. וכן חנויות שסוחטים מיץ מפירות שמותר לסחוט אותם למיץ בשביעית, האם מותר לקנות מהן. – וכן סלטים ומאכלים מוכנים הנמכרים בחנויות ועשויים מפירות שביעית האם מותר לקנותם.
 5. וכן אם הכין לעצמו לשמחה וכדו' והשמחה התבטלה האם מותר לו למכור את האוכל בתוספת חישוב כל שווי השכ"ט של הכנתו.
 6. והאם כל מוכר פירות יכול להודיע ללא כל הסכם או מינוי שליחות וכדו' שהמחיר העיקרי הוא פחות אבל לוקח יותר עבור כל הטירחה וההוצאות הנלוות.
 7. והאם יכול לשלם למובילים של המאכלים מדמי שביעית.

תשובה ו. – הל"א, והל"א- תשלום על פעולה בפירות שביעית.

במתני' הצבע לא יצבע בשכר, אבל צובע לעצמו, וממילא כשנשאר לו שמצד כל גדרי סחורה מותר למכור, אין חיסרון של קבלת שכר בין על השווי ובין על הפעולה, אבל בצובע בשכר אסור אפילו מעט כלומר אפילו בשיעור שבכל סחורה עצמו מותר כי עצם פעולה זו בשכר נחשבת לסחורה ומ"מ בקיטריינג עצמו כשא"א להחשיב בהבלעה ביאר החזו"א סימן י"ג סק"ז שאם עושה כולו בשל חבירו מותר לקבל שכר ואינו נחשב

שהפעולה והשכר הם סחורה, וממילא אם בעל הקייטרינג גם יקנה את האוכל או אפילו אם יביא משלו בכמות וצורה שאין בה משום סחורה מ"מ עצם קבלת שכר על הכנה יאסר, - אבל אם יעשהו שליח על הקניה ויחשב אח"כ כעושה ומכין בשלו שמותר לקבל על שכ"ט ואפילו כשעושה בפירות שביעית. - אמנם כל סוחר לא יועיל לו כלום מה שאומר שלוקח עבור הטירחה, דר"א סק"ג, - ובחזו"א י"ג י"ט כתב שמלאכה המותרת מותר לקבל עבורה מעות. - ובמי שדולה מן הבור מבואר שמותר שנחשב שמקבל עבור האכילה.

ז. נשאר לו כמות של פירות שביעית.

1. האם יכול לתת אותם לנצרך ולהורידו את שווי הפירות מחישוב כסף מעשר.
2. האם יכול לתת משלוח מנות מפירות שביעית לכאלו שתמיד שולח להם, - או לשלוח מהם משלוח מנות למי שכבר שלח לו.
3. האם מותר לתת לילדיו הקטנים פירות שביעית. - וכן מי שילדיו גדלים אצל גרושתו, האם יכול לשלוח להם פירות של שביעית. - או אשה שבעלה זמן רב לא בארץ, האם מותר לה לקנות על חשבוננו פירות שביעית.
4. וכן מי שהתחייב בשידוך לזון את ילדיו אחרי החתונה, האם מותר לו לשלוח להם פירות שביעית. - וכן כאשר מגיעים לאכול אצלו, האם מותר לו לתת להם פירות שביעית.
5. וכן אשה שלוותה משכנה פירות שביעית, או שישית, האם מותר לה להחזיר מאותן סוג פירות שביעית.
6. וכן מי שהצטבר לו חוב לירקן על פירות שביעית שקנה, האם יכול לפרוען בפירות שביעית שיש לו, או בכסף שקיבל עבורם מאדם אחר.
7. וכן מקומות עבודה, או עוזרת בית וכדו', שהרגילות שמקבלים גם אוכל בנוסף למשכורתם, האם מותר לתת להם פירות שביעית, - כאשר סוכם מראש שיקבלו או שרק כך הנוהג.
8. וכן חתן שהצטברו לו מעות שקיבל עבור פירות שביעית, האם יכול לשלוח אותם כמתנה או לקנות בהם מתנה כשמגיע לשבת לבית חמיו.

תשובה ז. - הל"י-י"א - גדרי פריעת חוב מדמי שביעית

בר"מ הל"י שאין פורעין מהן חוב וכו', ובהל"א שנותנים לאומן מתנת חינם, וברידב"ז פ"ד הל"י כתב שלפרוע בהם חוב שנוצר מחמת פירות שביעית מותר. - ובתורה לשמה סימן קצ"ד כתב שמאחר שבמשלוח מנות המנהג להחזיר הרי"ז בכלל תגמולין שאסור, - אמנם יש לעיין מאי שנא ממש"כ הר"מ בהל"ד שהלוקח מהנחתום ואמר לו כשאלקוט ירקות אביא לך, כלומר שהבטיח לו חזרה מתנת חינם ומ"מ מותר. - ובפשטות מתבאר שיש כאן דרגות של חוב להחזיר את המתנה שעדיין אינו נחשב לפרעון חוב. ויתירא מכך על משנה ה' שכולן הוא נותן מתנת חינם כתב החזו"א שם סק"ז שר"ל שהן יתנו לו ג"כ במתנה, ואע"ג דהוה הערמה מותר, וכמבואר בסוכה דנותן הפירות לחנוני במתנה והוא נותן לו בסלע במתנה, וממילא גם אי נימא דלא כהרידב"ז בכל הלואה משכן וכדו' יתנו שהרי"ז מתנה ולא הלואה. - אבל בחזו"א י"ג ט"ז ד"ה שם לקח ביאר את ההיתר שמתבאר בדברי הר"מ של נחתום דמאחר והתנה מתחלה את הככר ע"ד הפירות שביעית, נחשב כלוקחו תמורת זה, וממילא אדרבא נמצא שקיבל את המאכל כתוצאה מדמי שביעית, וכל תוצאה ישירה של שימוש אכילה מפירות שביעית אינו סחורה אלא הרי"ז בכלל אכילה, משא"כ אם רק אח"כ נותן לו ונחשב רק כפורע,

לא נתהוה המאכל אצלו ע"י שביעית ואינו אלא פירעון גרידא שכבר מוגדר כריוח ובכלל סחורה. – ובתורה לשמה סימן רפ"ב כתב שמבואר בר"מ הלכה י"א שיכול לתת מהם לאומנים מתנת חנם, וזה אפילו אם מחמת כן לא יתבע ממנו חובו. ולדעת הגר"א ועוד איסור פריעת חוב כי כל שימוש שאינו של אכילה הוא בכלל סחורה, אבל בחזו"א י"ג סק"ז ביאר שיסוד האיסור אינו משום סחורה עצמה כי אפילו מעט אסור, אלא שנחשב כלקח דבר שאינו מהשתמשות בפירות שביעית, ואיסורו אינו אלא מדרבנן, ולכך מבואר בר"מ פ"ה לי"ד שאפילו שאין פוסקין מזונות אשה מפירות שביעית, אבל אשה ניזונית משל בעלה, דלא מינכר פרעון בזה, – וממילא כשאינה גרה עמו שאני, וכן מאחר וילדיו הקטנים הרי הוא חייב לזונם, מ"מ אפשר שאם אינו עושה בצורת פרעון חוב מותר. – אבל בפאה"ש ה' בית ישראל נ"ט נראה שחלוק אשה האוכלת אצל בעלה שהרי"ז כאנשי ביתו מאשה הניזונית משל בעלה, וכן ביאר בחזון יחזקאל פ"ה ט"ז את החילוק בתוספתא, – והדבר תלוי האם מותר להאכיל את האשה גם אם מזונות האשה חיובם מה"ת, – ומזה הנפק"מ גם לענין שכיר באופן שהתחייב לזונו אבל נעשה בצורה שאוכל עמו ולא שפורע לו, שגם יהיה מותר. וכן בביאור דברי הר"מ לעיל פ"ה לי"ג בשכיר שנתחייב לזונו, ועיין בדרא"פ פ"ה סק"ב ובביה"ל שם ד"ה אבל.

ח. ירקן שלא רוצה שיהיה לו שאלות של קדושת שביעית על המעות.

1. האם יועיל שהמוכר או הלוקח יתנו בשעת המכירה שהפירות לא יתחללו על התשלום.
2. ואם יש לו מעות שקיבל עבור הפירות, האם יכול לקנות בהם גם מוצרים אחרים לא מזון, כאשר יתנה ויסכם שהמעות ישארו בקדוש"ש.
3. וכן כאשר קונה במעות של שביעית מאכלים ליהודי שחושש שלא ינהג במאכלים כדין, האם יועיל כשיתנה שהמעות לא יתחללו על המאכלים שקונה.
4. אם יש לו מעות שקיבלם עבור פירות שביעית, האם מותר לקנות בהם אתרוג מהודר ויקר.
5. וכן אם מכר אתרוג מהודר ויקר של שביעית, האם כל הכסף שקיבל עבורו חל עליו קדוש"ש.
6. ואם קנה חפץ יקר וחלק מהתשלום היה בדמי שביעית מה יעשה כדי לתקן את הדבר.
7. יודע שיש לירקן הרבה מעות שביעית ורוצה להציל את כל מי שיקבל ממנו עודף מאיסור האם יכול לחללם על מעות מועטים שיש לו או מעט פירות ויאכלם בקדוש"ש.
8. ואם הוא עצמו נתן פירות שביעית או כסף שקיבל תמורת פירות שביעית לע"ה האם יכול לפדותם על כמה פרוטות ולשמרם בקדוש"ש.
9. והאם צריך לחשוש על העודף שמקבלים בצרכניות שיש בהן קדוש"ש, או מדמי ספיחין.

תשובה ח. – הל"ו-ט. – פדיון דמי קדוש"ש וחלולו.

מבואר בחזו"א סימן י' סק"ג ד"ה והכא, שהחילול הראשון מאחר והוא גם תופס וגם לא יוצא לחולין אינו תלוי ברצון. – אמנם למרות שבפעם השניה הוא בין דרך חילול ובין דרך מכר, מוכח בירושלמי שלא יועיל כשמוכר לע"ה וכדו' להתנות שלא יתחלל, ולכל היותר אפשר שרק הראשון לא יצא מחמת כן לחולין. – ובביה"ל ד"ה המוכר הביא קושיית הפנ"י שהרי מצד האכילה שזהו סיבת קדושתו האתרוג לא שוה אלא מעט, וכתב עליו שמאחר ובפועל עכשיו א"א ללקחו בפחות ממחיר זה נחשב שמשלם כולו עבורו. – ועיין עוד חזו"א סימן כ"ה

סק"ה, שלמרות שיכול לחול פדיון כולו על שו"פ, אבל לכתחילה אסור לעשות כן, אלא צריך לחלל על כולו כדי שלא להפסידו, ורק לפדות מה שביד ע"ה שבלא"ה הולך לאיבוד אינו צריך ביותר מפרוטה, מלבד אם הוא עצמו נתנו לו, שאז מצד קנס צריך לחלל כנגד כולו ודלא כהרש"ס. - ועיין חזו"א סימן י"ג סקט"ו ד"ה ומיהו כמה כנגד צריך לפדות, כמה ששילם או כמה ששוא או כמה שנהנה, - ובחזו"א סימן י' סק"ז שאזלינן בתר הרוב לכו"ע אפילו להאוסר בכ"ש, ויש שדנו כשלוקח מהקופה שיחשב כלקח מהקבוע - ודן שגם ספיחין תופס דמיו ונפק"מ שמצד קדוש"ש יכול מספק לחללו ולהיפך הוא גם חמיר שיחשב שיש לו מתירין משא"כ מצד איסור ספיחין.